

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra slavistiky

Sekce polské filologie

studijní rok 2010/ 2011

**POLSKIE FRAZELOGIZMY ZWIĄZANE Z WARTOŚCIĄ NOMINALNĄ I
WYRAŻENIEM MIARY**

**POLSKÉ FRAZELOGIZMY TÝKAJÍCÍ SE NOMINÁLNÍ HODNOTY A
VYJÁDŘENÍ MÍRY**

**POLISH IDIOMS RELATED TO THE NOMINAL VALUE AND THE
EXPRESSION LEVEL**

Bakalářská diplomová práce

Autor práce: Holečková Andrea, obor Polština se zaměřením na hospodářsko-právní a
turistickou oblast

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Ivana Dobrotová, Ph. D.

Olomouc 2011

Děkuji paní docentce Ivaně Dobrotové za cenné připomínky, rady a materiály k mé bakalářské diplomové práci a za metodologické vedení během konzultací této práce.

V Olomouci dne 12. 5. 2011

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně. Veškerá literatura a jiné zdroje, které byly použity, a ze kterých cituji, jsou řádně uvedeny v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne 12. 5. 2011

Podpis:

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
1. Frazeologia.....	7
2. Koncepcje frazeologiczne	8
2.1. Koncepcja Andrzeja Marii Lewickiego.....	8
2.2. Koncepcja Piotra Müldnera – Nieckowskiego	10
2.3. Koncepcja Stanisława Skorupki.....	12
4. Frazeologizmy dotyczące wartości nominalnej	17
4.1. Bogactwo, łatwe i duże dochody	20
4.3. Cena, sprzedaż, wartość	26
4.4. Długi, kredyty.....	29
4.5. Oszczędzanie	31
4.6. Pieniądze, grosz, forsa, cent	33
4.7. Działania gospodarcze, sprawy finansowe	38
5. Czeskie frazeologizmy – wartość nominalna.....	40
6. Frazeologizmy dotyczące miary.....	47
6.1 Nadmiar, duża ilość	49
6.2. Brak, mała ilość.....	53
6.3. Intensywność	56
7. Czeskie frazeologizmy – miara	61
Zakończenie	65
Bibliografia	67
Załącznik: Słownik polskich frazeologizmów i ich czeskich odpowiedników	

Wstęp

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie polskich frazeologizmów w zakresie tematów wartość nominalna i miara. Podzielenie na podgrupy, te dotyczące wartości nominalnej na: bogactwo, łatwe i duże dochody; bieda, nędza; cena, sprzedaż, wartość; długi, kredyty; oszczędzanie; pieniądze, grosz, forsa, cent i działania gospodarcze, sprawy finansowe. Frazeologizmy dotyczące miary zostały podzielone na podgrupy: nadmiar, duża ilość; brak, mała ilość i intensywność. W każdym haśle jest wytłumaczone znaczenie frazeologizmu i przykład zdania, w którym jest on użyty.

Podczas gromadzenia frazeologizmów, poznałam różne rodzaje słowników. Chodzi o *Słownik frazeologiczny języka polskiego*¹ Stanisława Skorupki [1974], *Wielki słownik frazeologiczny*² pod redakcją Arkadiusza Latuska [2008] i *Słownik frazeologiczny w układzie tematycznym i alfabetycznym*³ [2003], pod redakcją Wojciecha Głucha. Każdy ze słowników ma inną strukturę. We SFJP są frazeologizmy spisane według alfabetu, tzn. kluczowe słowa pojawiające się w konkretnych frazeologizmach są uporządkowane według alfabetu. Np.: *kokosowy interes* – frazeologizm można w słowniku znaleźć pod słowem kokos i również interes. Zazwyczaj w każdym frazeologizmie jest podane wytłumaczenie i przykład, oprócz takich, które są już bardzo rozpowszechnione. WSF podzielony jest na trzy tematyczne całości frazeologizmów, natura – człowiek – skłonność, rozwój – człowiek – wartości, panowanie nad światem – człowiek – ujarzmianie przyrody, każdy z nich dzieli się dalej na mniejsze jednostki. W każdym frazeologizmie jest również podane znaczenie i zdanie z użyciem tego frazeologizmu. Ostatni słownik SF, jak już nazwa wskazuje, jest podzielony według tematów i alfabetu. Każdy z tematów podzielony jest na mniejsze podgrupy, służy to lepszej orientacji w słowniku przy szukaniu haseł. Jak w innych słownikach, frazeologizm jest wytłumaczony oraz jest pokazane jego zastosowanie w

¹ Słownik frazeologiczny języka polskiego w następnym akapicie występować będzie pod skrótem SFJP.

² Wielki słownik frazeologiczny w następnym akapicie występować będzie pod skrótem WSF.

³ Słownik frazeologiczny w układzie tematycznym i alfabetycznym w następnym akapicie występować będzie pod skrótem SF.

zdaniu. Podczas pisania swojej pracy, najbardziej wykorzystałam WSF i SF, a pozostałe frazeologizmy, wyszukałam w SFJP.

Ważnym źródłem, które było przydatne w trakcie pisania pracy był *Korpus Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN*, pracowałam z korpusem, który jest dostępny w Internecie (<http://korpus.pwn.pl>). Niektóre frazeologizmy, wymienione w mojej pracy, nie występują w wyżej wymienionych źródłach, dlatego wykorzystałam nie bardzo poprawną metodę szukania w Internecie, chociaż tam też odzwierciedla się język, strony są prawidłowo spisane w bibliografii.

W niniejszej pracy są także przedstawione różne teoretyczne zagadnienia z zakresu frazeologizmów. Będę zajmować się trzema najważniejszymi koncepcjami polskiej frazeologii. Konkretnie chodzi o koncepcje Stanisława Skorupki, Andrzeja Marii Lewickiego i Piotra Müldnera – Nieckowskiego.

Frazeologizmy nie są badane pod względem językowym, ale tylko zgromadzone, podzielone do wyżej podanych grup i wypisane czeskie ekwiwalenty w zakresie odpowiedniej tematyki. Potem owe polskie i czeskie frazeologizmy są porównane, pod względem ilościowym, analizowane i porównane pod względem występowania w obu językach. Ze względu na to, że język jest żywą formacją i ciągle się rozwija, wiem, że nie udało się spisać wszystkich frazeologizmów z wyżej wymienionych grup tematycznych. Wpływ mają również słowniki, najnowszy, z którego korzystałam, został wydany w 2008 roku.

Do mojej pracy nie są włączone przysłowia, pomimo, że są niekiedy uważane za frazeologizmy. W części, gdzie zajmuję się frazeologią dotyczącą miary, nie są spisane frazeologizmy metaforyczne, takie jak: *chodzić jak słoń*, *być czerwony jak indyk/ rak*, *być uparty jak kozioł/ osioł/ muł*. Chodzi o frazeologizmy, które są na granicy frazeologizmów dotyczących miary i sposobu i także frazeologizmy, które są związane ze zwierzętami. Dlatego myślę, że to jest problem, który wykracza poza ramy mojej pracy i mogą się tym zająć inni badacze.

1. Frazeologia

Słowo frazeologia jest pochodzenia greckiego. Phrasis znaczy „mówienie” a logos „nauka”. (por. <http://www.frazeologia.pl>)

Według Andrzeja Marii Lewickiego (A. M. Lewicki 2001: 315) termin ten jest używany w dwóch znaczeniach:

- 1 – dział językoznawstwa, ścisłej leksykologii, który rejestruje i bada utrwalone połączenia wyrazów zwane związkami frazeologicznymi lub frazeologizmami;
- 2 – zbiór związków frazeologicznych występujących w danym języku, stylu lub badanym zbiorze tekstów (np. frazeologia dzieł Adama Mickiewicza).

Zasób słownikowy języka składa się z dwu różnych typów jednostek: wyrazów i frazeologizmów. Frazeologizmy, podobnie jak wyrazy, są składnikami wypowiedzi i tekstów. Same jednak, poza szczególnymi sytuacjami, nie są tekstami.

Frazeologizmem albo związkiem frazeologicznym nazywamy utrwalone społecznie połączenie co najmniej dwóch wyrazów, którego znaczenie nie wynika ze znaczeń składników. (por. <http://www.frazeologia.pl>)

Najważniejszymi językoznawcami, którzy się zajmują frazeologią m.in. są: S. Bąba, W. Chlebda, A. Bogusławski, M. Grochowski, S. Karolak, R. Lebda, A. M. Lewicki, A. Pajdzińska, P. Müldner – Nieckowski

2. Koncepcje frazeologiczne

Według portalu www.frazeologia.pl istnieją trzy główne klasyfikacje frazeologizmów:

Pierwszą klasyfikacją jest typologiczna, według Andrzeja Marii Lewickiego, podzielona na 5 składniowych typów frazeologizmów i 2 typy funkcjonowania ich znaczeń.

Druga klasyfikacja – funkcjonalna Piotra Müldnera – Nieckowskiego obejmuje podział na 3 typy mechanizmów tworzenia się związków frazeologicznych.

Trzecia klasyfikacja – klasyczna jest uważana za przestarzałą, Stanisław Skorupka podzielił frazeologizmy na 3 typy budowy frazeologizmów i 3 stopnie łączliwości wyrazów.

W języku czeskim również istnieją różne koncepcje frazeologiczne, np. Evy Mrhačovej lub Františka Čermáka. W swej pracy zajmuję się tylko polską frazeologią, więc te koncepcje tutaj pomnę.

2.1. Koncepcja Andrzeja Marii Lewickiego

Klasyfikację tą wprowadził Andrzej Maria Lewicki w 1983 roku. Zajmował się szczególnie funkcją składniową frazeologizmów. Z tego względu podzielił frazeologizmy na: *frazy*, *zwroty*, *wyrażenia rzeczownikowe*, *wyrażenia określające* oraz *wskaźniki frazeologiczne*. Według Lewickiego dwoma typami funkcjonowania ich znaczeń są: *idiomy* lub *związki idiomatyczne* i *frazemy* lub *połączenia frazeologiczne*.

Teraz zostaną szczegółowo przedstawione wyżej wymienione typy frazeologizmów.⁴

Związki frazeologiczne są nazywane *frazami*. Chodzi o zdania, które mogą występować samodzielne, wtedy nie wymagają żadnych uzupełnień. Często są one

⁴ Źródłem informacji o klasyfikacji Andrzeja Marii Lewickiego była publikacja Współczesny język polski, pod redakcją Jerzego Bartmińskiego, 2001. Szczególnie rozdział Frazeologia.

również komentarzem do jakiejś treści, dlatego wchodzą w skład dłuższego tekstu lub stanowią replikę w dialogu. Np. *wyszło szydło z worka, koń by się uśmieł*.

A. M. Lewicki charakteryzuje zwroty jako frazeologizmy, które pełnią funkcję czasowników. Żeby móc utworzyć zdanie, trzeba zwrot uzupełnić członem rzeczownikowym, który określa do kogo lub czego frazeologizm się odnosi, np.: *ktoś siedzi na walizkach*. Zwroty mogą być uzupełniane więcej niż jednym członem nominalnym, np.: *coś idzie w parze z czymś*. Niektóre zwroty można uzupełniać tylko rzeczownikiem w przypadku zależnym lub zaimkiem dzierżawczym, np. *krewnego kogoś zalewa*. Istnieją również takie zwroty, w których nie występuje czasownik, np. *ktoś w nogi*.

Wyrażenia rzeczownikowe pełnią funkcję rzeczowników. Występują one w postaci grup albo szeregów rzeczownikowych, np.: *biały kruk, pies ogrodnika*, lub zaimkowych, np.: *to i owo*.

Jeżeli wyrażenia rzeczownikowe są używane tylko w jednej formie przypadkowej, przechodzą w następny typ: *wyrażenia określające*. Wyrażenia określające, jak już wskazuje nazwa, określają rzeczowniki, czasowniki, przymiotniki i przysłówki, np.: *pierwszy lepszy, ślepy i głuchy na coś*. Głównymi członkami wyrażeń są przysłówki lub imiesłowy przysłówkowe. W wielu przypadkach mogą wyrażenia określające występować w pozycji adnominalnej, np.: *obraz na amen*. Do tego typu frazeologizmów zaliczamy również wyrażenia porównawcze, np.: *(brzydki) jak grzech śmiertelny*.

Frazeologizmy pełniące funkcje pomocnicze – przyimków (np.: *w oparciu o coś*), spójników (np.: *bądź... bądź...*) i partykuł (*że też ...*) – nazywamy *wskaźnikami frazeologicznymi*.

A. M. Lewicki przedstawił jeszcze jeden sposób dzielenia frazeologizmów. Kryterium była funkcjonalno – gramatyczna struktura zasobu frazeologicznego. Związki frazeologiczne podzielił na:

1 - *idiomy lub związki idiomatyczne* – ich utrwalone znaczenie jest zupełnie inne niż wynika ze znaczeń każdego ze składników i z sumy tych znaczeń. Np.: *łacina kuchenna, trącać myszką*. (P. Müldner – Nieckowski, 2004: 20)

2 – *frazemy lub połączenia frazeologiczne* – utrwalone połączenia, których sens mieści się w zakresie znaczeniowym wyrazu nadrzędnego. Np.: *złodziej kieszonkowy, czarna rozpacz*.

2.2. Koncepcja Piotra Müldnera – Nieckowskiego

Klasyfikacja została zaproponowana przez Piotra Müldnera – Nieckowskiego w 2003 roku i nazywa się funkcjonalny lub słownikowy podział frazeologizmów. Müldner – Nieckowski podzielił frazeologizmy według typów mechanizmu tworzenia się związków frazeologicznych. Wymienił i opisał on w Wielkim słowniku frazeologicznym języka polskiego [2004] trzy typy frazeologizmów: *otwarte, zamknięte i formalne*.

Frazeologizmy otwarte – są to autonomiczne znaczeniowo zespoły wyrazów, które przyjmują ostateczną postać na podstawie wzorców. Tak jak wszystkie komponenty zdania, podlegają regułom gramatyki. Wzorce te, zwane zwykle grupami syntaktycznymi (składniowymi), mają składniki stałe i otwarte. (P. Müldner – Nieckowski, 2004: 16)

Składniki stałe są podstawą każdego wzorca, nie podlegają przebudowie, w pewnych przypadkach mogą być pomijane niektóre części, wykorzystuje się je przy wyrażaniu ekspresji. Np.: (*beczeć, płakać, ryczeć*) jak [*stara*] *baba* – wyraz *stara* może być pominięty.

Składniki otwarte według miejsca, gdzie się znajdują dzielą się na *wskaźnikowe* i *wymienne*. *Składniki otwarte wskaźnikowe* występują jako niekreślone zaimki wskazujące, np.: *ktoś, jakoś, ileś*. *Składnik otwarty wymienny* już we wzorcu funkcjonuje, ale jego miejsce może zająć wzorzec podobny, np.: *akcja (powieści, utworu, filmu) itp. się toczy*.

Frazeologizmy otwarte mają charakter doraźny, zazwyczaj pojawiają się i zaraz giną. Dają jednak duże możliwości twórcze. Coraz częściej wyrażenia i zwroty

powstają na zlecenie ze wzorców otwartych (slogany) Dużo frazeologizmów utworzyło się jako otwarte, ale zostały utrwalone społecznie i przemieniły się na zamknięte.

Wśród frazeologizmów otwartych wyróżniamy: (P. Müldner – Nieckowski, 2004: 17)

Frazeologizmy odtworzone – powstają przez podstawienie składników wskaźnikowych wzorca. Np. ze wzorca «*ktoś, coś*» wali do «*czegoś*» [«*gdzieś*»] powstają: *ludzie walą do kina na Ursynowie – na ulicy woda wali do kanału – zamknij okno, bo mróz wali do środka.*

Frazeologizmy przekształcone – powstają przez zastąpienie składnika wymiennego innym wyrazem. Prostą formą frazeologizmu przekształconego jest pozostawianie składnika wymiennego bez zmiany; dzieje się tak wtedy, kiedy nadawca (autor) wypowiedzi uznaje składnik wymienny za odpowiedni do swoich celów albo kiedy z powodu małego zasobu słownictwa nie potrafi dokonać wymiany (korzysta ze wzorca niezmienionego). Np. na podstawie wzorca *akcja (powieści, utworu, filmu itp.) rozwija się*, powstają: *akcja opowiadania się rozwija – akcja książki rozwija się* albo (forma prosta) *akcja powieści rozwija się – akcja utworu rozwija się – akcja filmu rozwija się.*

Składniki wymienne, ujęte we wzorcu w nawiasy okrągłe, mogą być zastępowane w zasadzie tylko w zakresie bliskoznacznym, zwykle bardzo ograniczonym.

Frazeologizmy złożone – łączą cechy odtworzonych i przekształconych. Np. («*czyjeś*», «*czegoś*») *akcje (idą w górę, rosną)*

Frazeologizmy zamknięte – to znaczeniowo niezawisłe zespoły wyrazów nie mające części otwartych. Są zawsze zbudowane tak samo, lecz ich elementy mogą być przestawiane lub rozdzielane za pomocy innych słów. Zawierają co najmniej dwa wyrazy, np.: *uśmiech radości, w krótkich abcugach*. W niektórych przypadkach mogą być składnikiem stałym frazeologizmów otwartych. Np. w zwrocie (*robić «coś»*) *na chybicka*, wyraz *na chybicka* jest frazeologizmem zamkniętym.

Frazeologizmy formalne – są krótkie, wielowyrazowe wypowiedzenia, które mają i muszą mieć tylko jedno znaczenie i tylko jedną, nienaruszalną postać. (P. Müldner – Nieckowski, 2004: 18) Mają formę wielowyrazowych rzeczowników, zdań albo równoważników zdania. Frazeologizmy formalne wchodzą w skład językowych

systemów porozumiewania się tam, gdzie nie ma miejsca na żadną dowolność interpretacyjną, np. w wojsku, medycynie itp.

- *komendy* – rozkazy, na podstawie których wykonywane są określone czynności. Np.: *na prawo patrz, maszyny stop*.

- *komunikaty dyrektywne* – informacje, na podstawie których odbiorca sam podejmuje decyzję o tym, co ma wykonać. Np.: *mam auto, droga wolna*.

- *terminy* – połączenia wyrazowe o ustalonym znaczeniu, używane w określonych dziedzinach działalności zawodowej albo społecznej. Umożliwiają dokładne porozumiewanie się bez konieczności szczegółowego opisywania, o co chodzi. Obejmują miana i nazwy czynności. Np.: *głowa przyśrodkowa mięśnia czworogłowego uda, moment pędu, ruch jednostajnie przyspieszony*.

Müldner – Nieckowski opisał jeszcze jeden typ frazeologizmów. *Frazeologizmy środowiskowe*. Pod tą nazwą kryją się takie związki wyrazowe, które pojawiają się w języku stosunkowo małych grup społecznych, zawodowych, miejskich itp. Do języka ogólnego przenikają te, które nie są zbyt specjalistyczne, a jednocześnie mają nośny składnik znaczeniowy. Przykładem mogą być frazeologizmy sportowe, np.: *gol do własnej bramki, krótka piłka*.

2.3. Koncepcja Stanisława Skorupki

Stanisław Skorupka wprowadził tą klasyfikację, zwaną klasyczną, w 1967 roku. Ze względu na budowę związki frazeologiczne są podzielone na: *wyrażenia, frazy i zwroty*.

Wyrażenia to zespół co najmniej dwu wyrazów stanowiących całość syntaktyczną i mających charakter nominalny, zwykle rzeczownikowy, np.: *fala upałów, wielce szanowny*. Do wyrażzeń zaliczane są wszelkie utarte połączenia przymiotnikowe, przysłówkowe i spójnikowe, takie jak: *na bok, co chwila, jak również*. Wyrażenia złożone z dwu lub więcej wyrazów tej samej kategorii gramatycznej

nazywane są wyrażeniami szeregowymi, np.: *zbrodnia i kara, blaski i cienie*. (Stanisław Skorupka, 1974: 6)

Frazy to zespół wyrazowy złożony z członów nominalnych i werbalnych, mający postać zdania. Każda fraza ma formę zdania, np.: *burza huczy, serce boli*, ale nie każde zdanie jest frazą. Do frazeologii są zaliczane tylko takie zdania, które są rozpowszechnione i powtarzane w tym samym porządku wyrazowym. Przysłowia, sentencje, maksymy, powiedzenia i porzekadła również należą do fraz.

Zwroty to zespół wyrazów powiązanych składniowo, element podstawowy ma charakter czasownikowy lub występuje w postaci imiesłowu nieodmiennego. Np.: *ruszyć z kopyta, pleść trzy po trzy, prawdę mówiąc*.

Ze względu na stopień zespolenia składników związku frazeologicznego, Skorupka podziela związki frazeologiczne na: *stałe, łączliwe i luźne*.

Związki stałe są jednostkami leksykalnymi funkcjonującymi w wypowiedzi tak, jak pojedyncze wyrazy, tzn. mogą być zastępowane odpowiednikami jednowyrazowymi. Znaczenia takich związków nie są sumą znaczeń ich składników. Połączenie wyrazowe *stary grzyb* znaczy tyle co *<zgrzybiały starzec>*. (Stanisław Skorupka, 1974: 6)

Związki łączliwe to takie, których stopień spoistości jest duży, ale jest możliwy wymiana jednego lub kilka elementów w obrębie ograniczonej liczby wyrazów, zwykle bliskoznacznych. Np.: (*jasny, serdeczny, sardoniczny, zły nikły*) *uśmiech* 'szczególny rodzaj uśmiechu'. (P. Müldner – Nieckowski, 2004: 20) Nie ma ostrej granicy między związkami stałymi a łączliwymi. Łączliwy charakter mają zwroty: *wykonać skok* *<skoczyć>*, *dokonać przekładu* *<przełożyć>*, mają formę analityczną i pewne zabarwienie stylistyczne, najczęściej to wykorzystuje się w stylu urzędowym i języku pisanym niż mówionym. Na granicy frazeologii stałej i łączliwej pojawiają się wyrażenia i zwroty o charakterze porównawczym, elementy związku mogą być inne, choć znaczenie pozostaje. Np.: *blady jak kreda, blady jak śnieg; wpaść jak po ogień, czuć się jak nagi w pokrywach*.

Związki luźne to połączenia tworzone każdorazowo, doraźnie, powstające ze zwykłego zestawienia wartości semantycznej członów składowych. W wyrażeniu *droga*

przez wieś oba człony mają dosłowne znaczenie w tego rodzaju połączeniach, określenia drogi mogą powstawać doraźnie, za każdym razem inne, zależnie od terenu, przez który droga prowadzi: *droga przez pola, przez lasy, przez łąki, przez wrzosowiska, przez teren podmokły itp.* Formalnym ograniczeniem tych połączeń jest schemat składniowy: *droga przez co*. Nie ma ostrej granicy między związkami luźnymi i łączliwymi, decyduje o tym zazwyczaj częstość użycia i bardziej typowa sytuacja.

3. Źródła frazeologizmów

W tym rozdziale będzie korzystano z prac Andrzeja Marii Lewińskiego i Wielkiego słownika frazeologicznego pod redakcją Arkadiusza Latuska [2008].

Polski język, jak każdy inny współczesny język, wzbogaca swój zasób leksykalny. Istnieją różne sposoby, jak rozwijać słownictwo danego języka, np.: dochodzi do zapożyczania słów z obcych języków, najczęściej angielskiego, również powstają nowe słowa, albo stare słowa zyskują nowe znaczenie, chociaż to następuje rzadziej.

Dzięki frazeologizmom jest każdy język bogatszy a polski szczególnie. W polszczyźnie używa się często synonimów, dlatego powstało i istnieje tyle frazeologizmów, które są także znakiem bogactwa zasobu słownego języka.

Związki frazeologiczne są wyrazistym środkiem stylizacji, odświeżają kontekst i wpływają na obrazowość utworu. Budują językowe żarty i paradoksy. Wykorzystując związki frazeologiczne, można wprowadzić do tekstu elementy języka określonych środowisk, epok, typów ludzkich czy elementów innych stylów. (Lebda R., 2008: 13)

Frazeologizmy nawiązują do codziennego życia społeczeństwa i także do zmian kulturowych, które następują. Początek frazeologii jest związany z mitologią, chrześcijaństwem – szczególnie z Biblią i ze starożytnymi dziejami (grecko – łacińskie), dlatego są frazeologizmy powiązane z tymi tematami, podobne we wszystkich europejskich językach. Np.: *Pyrrusowe zwycięstwo* – w języku czeskim: *Pyrhovo vítězství, pięta Achillesa* – język czeski: *Achylova pata, kraina mlekiem i miodem płynąca* – język czeski: *země oplývající mlékem a strdí.*

Bardzo często we frazeologii odzwierciedlają się dzieła literackie, np. fragment z Mickiewiczowskiego *Pana Tadeusza*: *coś trafia pod strzechy*. Szczególnym tworzywem związków frazeologicznych są przysłowia. (A. M. Lewicki, 2001: 324)

W języku polskim również funkcjonują frazeologizmy, które zostały zapożyczone z innych języków. Frazeologiczne zapożyczenia mają zwykle postać kalk (replik); pozostawione w oryginalnej postaci są odbierane jako obcojęzyczne wtręty,

zapożyczone wyrażenia cytatowe (por. np.: *sensu stricto*). Wiele związków frazeologicznych skalkowała polszczyzna z języka francuskiego; należą do nich m.in.: *punkt widzenia*, *(ostatni) krzyk mody*. (A. M. Lewicki, 2001: 325) Duży wpływ na język polski miały języki niemiecki i rosyjski – ze względu na historię (zabory). Np.: w *pierwszym rzędzie* – niemiecki, *ktoś się wlecze w ogonie* – rosyjski.

Frazeologię wzbogacają nie tylko zapożyczenia z języków obcych, ale i zapożyczenia z własnego języka – zapożyczenie wewnętrzne, chodzi o takie jednostki, które funkcjonują w środowiskowo – zawodowych językach. W wyniku rozpowszechnienia ich powstają frazeologizmy. Bardzo często się tak dzieje np. w przypadku gwary młodzieżowej, która także przejmuje związki z dziedziny sportowej, chuligańskiej itp. Swoje znaczenie mają też gwary miejskie, szczególnie gwara warszawska, pewne frazeologizmy potem wnikają do ogólnej polszczyzny potocznej, np.: *poczta pantoflowa*, *sezon ogórkowy* itp.

4. Frazeologizmy dotyczące wartości nominalnej

W następnym rozdziale będą przedstawione frazeologizmy z obszaru tematycznego: wartość nominalna. Frazeologizmy te zostały podzielone do podgrup według znaczeniowych kryteriów. Niektóre frazeologizmy, szczególnie z podgrupy *pieniądze, grosz, forsa, cent* mogą należeć także do innych podgrup. Np.: *być przy forsie* należałoby także do podgrupy *bogactwo, łatwe i duże dochody*. Zaś niektóre frazeologizmy, które należałyby do podgrup *pieniądze, grosz, forsa, cent* zostały umieszczone do podgrupy *oszczędzanie*, np.: *chować pieniądze w pończosze, ciulać grosz do grosza*. W każdym frazeologizmie zostaje podane znaczenie i użycie w zdaniu.

Frazeologizmy zostały spisane ze słowników: *Słownik frazeologiczny języka polskiego* Stanisława Skorupki [1974], *Wielki słownik frazeologiczny* pod redakcją Arkadiusza Latuska [2008] i *Słownik frazeologiczny w układzie tematycznym i alfabetycznym* [2003], redaktorem naczelnym tego słownika był Wojciech Głuch. Przykłady użycia frazeologizmów w zdaniach są również pobrane z tych słowników lub z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN oraz z użycia w Internecie. Czeskie frazeologizmy spisano z *Česko-polského frazeologického slovníku* Evy Mrhačové [2009] i ze *Slovníku české frazeologie a idiomatiky* [1994].

Oto przedstawienie konkretnych podgrup:

Bogactwo, łatwe i duże dochody – frazeologizmy te zostały wydzielone, jak już nazwa wskazuje, na takie, które dotyczą bogactwa i łatwych dochodów pieniężnych. Można zauważyć, że w tej podgrupie występują frazeologizmy nawiązujące do mitologii albo takie, których na pierwszy rzut oka nie można byłoby wytłumaczyć nie znając tego frazeologizmu, np.: *kokosowy interes*. Porównując frazeologizmy z tej grupy z czeskimi odpowiednikami, dochodzi się do wniosku, że polskich frazeologizmów jest więcej (można zobaczyć w słowniku, który jest częścią niniejszej pracy). Udowodnić to może np. czeski frazeologizm *Zlatý důl* pojawiający się w trzech polskich frazeologizmach: *kokosowy interes, sukces kasowy i złota żyła (żyła złota)*.

W następnej podgrupie *bieda, nędza* pojawiają się frazeologizmy, które oznaczają trudności finansowe, skrajną sytuację materialną. Te związki najczęściej

zawierają słowo bieda, nędza i kieszeń. W słowniku można zauważyć, że czeskie frazeologizmy brzmią jednakowo lub bardzo podobnie. Np.: *biedny jak myś kościelna* – *chudý jako kostelní myš*, *ubogi krewny* – *chudý příbuzný*. Trudności mogą sprawiać takie wyrazy jak: *Goły jak niczym święty turecki* i *Zejsć na dziady*. Do pierwszego związku był znaleziony czeski frazeologizm – *je čistý jako slovo boží*. Drugi związek został w słowniku bez tłumaczenia, bo nie powiodło się znaleźć czeskiego odpowiednika.

Trzeci podział frazeologizmów obejmuje takie, które, według nazwy, mieszczą się w zakresie *ceny, sprzedaży, wartości*. W tej grupie pojawia się frazeologizm *Cena nie gra roli (bez względu na cenę, za wszelką cenę)*, który można zaliczać do frazeologizmów dotyczących wartości nominalnej, jak i miary. Porównując polskie i czeskie frazeologizmy dochodzi się do wniosku, że liczebnością są takie same, chociaż, jak widać ze słownika, prawie u połowy nie znaleziono ekwiwalentu w drugim języku.

Następne podgrupy *długi, kredyty i oszczędzanie* są do siebie bardzo podobne. Po pierwsze ilość frazeologizmów nie jest wysoka, a po drugie można powiedzieć, że większość ma swoje czeskie odpowiedniki, które obejmują jednakowe słowa. Frazeologizmy z tej podgrupy są bardzo rozpowszechnione ze względu na stosunki we społeczeństwie, np.: *żyć na kredyt* albo *zaciskać (zacisnąć) pasa*.

Najliczniejsza podgrupa obejmuje tematykę: *pieniądze, grosz, forsa, cent*. Te słowa we frazeologizmach występują jako synonimy. Rzadziej pojawiają się wyrazy jak: *kapitał, złoto, szeląg, kasa, złoty*. W czeskich odpowiednikach pojawiają się: *peníze, koruna, krejcar, halíř, groš, zlámaná grešle, šesták*. Polska i Czechy mają część wspólnej historii, szczególnie w XIII wieku. W tej epoce środkiem płatniczym był grosz, dlatego w obu językach często występują frazeologizmy z tym wyrazem. Ciekawe jest, że nie pojawiają się w związkach frazeologicznych takie słowa jak *talár/tolar, denar* lub *dukat*, pomimo że te jednostki monetarne istniały w obuch krajach. Wyjątkowo czeskich frazeologizmów zaliczanych do tej podgrupy jest więcej niż polskich, dlatego że jeden polski frazeologizm ma więcej czeskich odpowiedników. Np.: *dusić pieniądze (kapitał, złoto)* – *škudlit (škrtit) groš (korunu)*, *odměřovat na lékárenských vahách, každý krejcar (korunu) třikrát (desetkrát) (na dlani) obrátit*.

Ostatnią podgrupę nazwano *działania gospodarcze, sprawy finansowe*. Umieszczono tu takie frazeologizmy, których nie można było włączyć do innych podgrup wyżej wymienionych, ale są to takie frazeologizmy, które niewątpliwie należą do związków frazeologicznych dotyczących wartości nominalnej. W większej mierze chodzi o frazeologizmy nowoczesne. Np.: *czarny rynek – černý fond, černý trh*.

W następnej części wypisane są polskie i czeskie frazeologizmy dotyczące wartości nominalnej, polskie frazeologizmy przydzielone do wyżej podanych i opisanych podgrup.

4.1. Bogactwo, łatwe i duże dochody

Bajońskie sumy – sumy bardzo dużo pieniędzy: *Jeszcze przed pięcioma laty na rynku komputerowym można było zarobić bajońskie sumy, a dziś jest to sprzęt na tyle powszechny, że ceny spadły na łeb na szyję.*⁵

Bogaty jak Krezus – bardzo bogaty, majątny: *Ten biznesmen jest zbyt bogaty, żeby zajmować się takimi brudnymi sprawami, intrygami i oszustwami. On nie musi być bogaty jak Krezus.*⁶

Być u (przy) żłobu – pot. mieć korzystne stanowisko, dysponować publicznymi źródłami dochodu: *To jest po prostu skandal, jak łatwo rozdaje się nasze pieniądze a tyle biedy wokoło skandal, skandal, najlepiej to jednak być przy żłobie!!!!*⁷

Czesać kasę – zarabiać pieniądze, zwykle duże: *Piotr nauczył się czesać kasę, wykorzystując swoje zamięłowanie do komputerów.*

Dojna krowa – pot. źródło dużego, łatwego dochodu: *Nie będę po raz kolejny płacił za ciebie rachunków telefonicznych. Nie jestem dojną krową!*

Elegancki świat – środowisko ludzi zamożnych: *Nigdy nie lubił przebywać w towarzystwie ludzi zamożnych, bo ten elegancki świat przerażał go swoimi konwenansami i manierami.*

Kokosowy interes – coś, co przynosi szybko duży dochód: *Sprzedaż gruntów w centrum miasta to dla gminy kokosowy interes, bo teraz można wziąć za nie podwójną cenę.*

Kraina mlekiem i miodem płynąca⁸ – miejsce obfitujące we wszystko: *Szwajcarię uważa się często za krainę mlekiem i miodem płynącą. Może dlatego banki szwajcarskie cieszą się dobrą renomą.*

⁵ Hist.: Nazwa pochodzi od zawartego w Bayonne we Francji układu pomiędzy Napoleonem a Księstwem Warszawskim.

⁶ Krezus – król starożytnej Lidii (Azja Mniejsza), panujący w VI w p. n. e., słynący ze swoich bogactw. Już w czasach antycznych jego imię stało się symbolem bogactwa.

⁷ <http://forum.interia.pl/watek-chronologicznie/czy-jestescie-za-wyplata-odszkodowan-250-tys,1003,1255952,0,c,3,49,0,0>.

Kura znosząca złote jajka – źródło łatwych i dużych dochodów: *Praca w tej firmie była kurą znoszącą złote jajka. Niewiele pracowałam, a przez rok zarobiłam tyle, ile teraz przez pięć lat.*

Mieć wypchany (pełny, gruby) portfel – pot. być bardzo bogatym: *W tym kraju nie ma sprawiedliwości. Jedni mają wypchane portfele, inni głodują.*

Nabijać (nabić, napelnić) kiesę – wzbogacać się: *Ta praca była bardzo opłacalna – nabiłem kiesę i teraz mogę wreszcie wybudować dom.*

Okrągła sumka – dużo pieniędzy: *To była dobra inwestycja. Zarobiłem na niej okrągłą sumkę.*

Optywać w dostatki – być bardzo dobrze sytuowanym, żyć w luksusie: *Na świecie nie ma sprawiedliwości – jedni optywają w dostatki, inni nie mają co do ust włożyć.*

Potrząsnąć kiesę – być hojnym, finansować kogoś: *Rodzice potrząsnęli kiesą, kiedy było trzeba wybudować nową salę gimnastyczną, i właśnie dzięki ich ofiarności obiekt powstał w ciągu pół roku.*

Robić interes na czymś (kimś) – bogacić się, z bogactwem kogoś, wyzyskiwać kogoś: *Gdy ojciec interesa robił na piwie i winie, brat biegał za sprawą, ona myślała, z czego dać im pić, jeść i skąd wziąć pieniędzy. (Kraszkiewicz Józef Ignacy, 1950: 158)*

Róg obfitości⁹ – książk. źródło obfitości, dostatku: *Założona przez nich firma okazała się rogiem obfitości. Szybko spłacili wszystkie długi, wybudowali dom, a teraz żyją w wielkim dostatku.*

Skok na kasę – bezprawne przygarnięcie sobie czyichś, najczęściej państwowych pieniędzy: *Czy jest coś nagannego, że w Lublinie państwowe pieniądze zasilają prywatne przedsiębiorstwa? To czysty interes, budżet nic nie traci – zarzekają się związani z RS AWS dysponenti państwowego grosza. To brutalny skok na kasę –*

⁸ Bibl.: Tak określona jest w Biblii kraina Kanaan, obiecana Izraelitom przez Boga.

⁹ Mitol.: W mitologii greckiej róg obfitości to róg kozy Amaltei, karmicielki młodego Zeusa.

*twierdzi czwórka lubelskich parlamentarzystów – co ciekawe – także z AWS. („Polityka”, 6/ 2000)*¹⁰

Sukces kasowy – duży sukces finansowy, film (sztuka) przynosząca ogromne zyski: *Oscar dla najlepszego filmu to wypadkowa wielu czynników: czasem pojawia się niekwestionowane arcydzieło, czasem wygrywa film, który reprezentuje typ kia, które odnosi akurat największe sukcesy kasowe, czasem wyróżnia się w ten sposób reżysera, który już dawno powinien był wygrać, ...* („Gazeta Wyborcza. Gazeta Telewizyjna”, 25. 02. 2005)¹¹

Z wypchanym portfelem – z bardzo dużą kwotą pieniędzy: *Nikt nie wie, ilu cudzoziemców z bardziej lub mniej wypchanymi portfelami nie odwiedziło warszawskiej Starówki.* (Praszyński R., Jajojad)¹²

Zbijać (zbić) fortunę (kapitał) na czymś – dorabiać się majątku: *Wyjechał za granicę, zbił fortunę i wrócił do kraju, aby w firmie ulokować zarobione pieniądze.*

Złoty cielec¹³ – książk. majątek, bogactwo: *Przez kult złotego cielca cierpi coraz więcej rodzin. Rodzice, którzy zajęli się przede wszystkim zarabianiem pieniędzy, nie mają czasu dla własnych dzieci.*

Życ na wysokiej stopie – być bogatym, mieć więcej pieniędzy niż potrzeba na życie, żyć w luksusie: *Do tej pory żył na wysokiej stopie, ale kiedy jego firma upadła, musiał zacząć oszczędzać.*

Życ z procentów (z odsetek) – utrzymywać się ze zysków, jakie przynoszą ulokowane w banku pieniądze: *Miał w banku takie sumy pieniędzy, że mógł w ogóle nie pracować i żyć z odsetek.*

Żyła złota (złota żyła) – pot. źródło szybkiego i dużego dochodu: *Ta firma stała się dla jej właściciela żyłą złotą. Bardzo szybko zdobył dzięki niej majątek.*

¹⁰ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

¹¹ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

¹² Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

¹³ Bibl.: Według Księgi Wyjścia w czasie gdy Mojżesz odszedł, by rozmawiać z Bogiem, lud Izraela wrócił do pogaństwa, odlał ze złota posąg bóstwa i oddawał mu część.

4.2. Bieda, nędza

Bieda aż piszczy – wielka, straszna bieda: *Zarobione pieniądze musi oddawać matce, bo bieda w domu aż piszczy.*

Bieda (bida) z nędzą – pot. skrajna bieda, nędza: *Gospodarstwo domowe państwa Borysewiczów to bieda z nędzą, często brakuje tu nawet na chleb.*

Bieda zajrzała komuś w oczy (do domu) – ktoś znalazł się w złej sytuacji materialnej (również w niebezpieczeństwie): *Gdy ojciec stracił pracę, bieda zajrzała im w oczy.*

Biedny jak mysz kościelna – bardzo biedny: *Ten człowiek nie będzie w stanie spłacić takiego dużego kredytu, bo jest biedny jak kościelna mysz.*

Być (zostać) bez grosza przy duszy – nie mieć pieniędzy: *Gdy kupił mieszkanie, został bez grosza przy duszy.*

Być na skraju przepaści (bankructwa) – znajdować się w sytuacji poważnego zagrożenia finansowego: *Grecja na skraju przepaści, obligacje już mają już status „śmierciowy”.*

Być (zostawać) bez środków do życia – nie mieć pieniędzy: *W pruskiej Warszawie zastaje księżę Stanisław krańcową nędzę. „Mnóstwo mężczyzn, przede wszystkim byłych wojskowych, włóczy się bez pracy i środków do życia. Byłem wstrząśnięty tym stanem rzeczy i w miarę możliwości próbowałem pomagać potrzebującym.” (Brandys Marian, 1960)*

Chodzić (iść) po prośbie – żebrać: *Muszę znaleźć jakąś pracę, nie mogę przecież chodzić po prośbie.*

Chude lata – czas, gdy pojawiają się trudności materialne: *Gdy stracił pracę, znów zaczęły się w ich rodzinie chude lata, często nie było nawet za co kupić chleba.*¹⁴

¹⁴ Bibl. Nawiązanie do opisaney w Starym Testamencie historii Józefa, syna Jakuba i Racheli. Józef trafnie zinterpretował sen faraona o siedmiu krowach tłustych, pożartych przez siedem krów chudych, jako zapowiedź siedmiu lat dostatku i siedmiu lat nieurodzaju. Doradził też, jak zapobiec klęsce głodu, i został za to naagrodzony.

Cieężko prząść (śpiewać) – pot. żyć w niedostatku, przeżywać trudności, niepowodzenia: *Ostatnio cienko przędli i coraz częściej brakowało im pieniędzy nawet na najpotrzebniejsze rzeczy.*

Czarna godzina – czas wielkich trudności życiowych, najczęściej materialnych: *Próbowała odłożyć coś na czarną godzinę, ale zarabiała tam nędznie, że nie zostawały jej żadne oszczędności.*

Doprowadzać kogoś do ruiny – do bankructwa: „Gwiezdne wojny”, genialny – jak się dziś uważa – bluff Reagana rozpoczął ostatni etap wyścigu zbrojeń, który doprowadził do ruiny gospodarczej Związku Radzieckiego i bankructwa komunizmu. („Przekrój”, 26/2610, 1995)¹⁵

Dostać po kieszeni – ponieść znaczne straty finansowe: *Potężny Canal Plus i Wizja Sport dostali kolejny raz mocno po kieszeni.* („Rzeczpospolita”, 26. 08. 2000)¹⁶

Dziurawa kieszeń – brak pieniędzy, bieda: *Zwykle świętym tureckim zowie się człowieka, co ma kieszeń dziurawą.* (Miron, 1884: 27)

Goły jak (niczym) święty turecki – bardzo biedny, taki, który w danej chwili nie ma środków do życia: *Jasiek na pewno nie pożyczy ci pieniędzy, przecież on jest teraz goły jak święty turecki.*

Iść (pójść, puścić) z torbami – pot. zbankrutować: *Zainwestował ostatnie pieniądze w podupadającą firmę syna i sam poszedł z torbami.*

Klepać biedę – nie mieć pieniędzy na utrzymanie, z trudem zaspokajać własne potrzeby: *Długo klepaliśmy biedę, aż w końcu mąż wyjechał do pracy za granicę i od tej pory zmieniło się nasze życie.*

Nie mieć co do garnka włożyć – pot. żyć w biedzie: *Rodzina Walkiewiczów jest liczna, ale dzięki gospodarności pani Ireny nigdy nie było tak, żeby nie mieli co d garnka włożyć.*

¹⁵ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

¹⁶ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

Mieć pustą kieszeń (puste kieszenie) – brak pieniędzy: *Ale Paweł orzekł, że nie mam racji, że on ma nosa i my stąd z pustymi kieszeniami nie wyjedziemy. No i mnie też zaczęła świtać nadzieja.* (Dymny Wiesław, *Opowiadania zwykłe*)¹⁷

Staczać się (stoczyć się, spaść) na (samo) dno – być w coraz gorszym położeniu finansowym: *Łecki miał coraz większe problemy finansowe, powoli staczał się na dno i gdyby nie Wokulski, już dawno byłby bankrutem.*

Ubogi krewny – gorsza wersja kogoś lub czegoś, podobna, lecz daleko do ideału: *Ten aparat to ubogi krewny Kodaka.*¹⁸

Wpędzić kogoś w biedę (nędzę) – spowodować czyjąś biedę, narazić kogoś na biedę: *Firmy prawie zawsze wpędzają swoich założycieli w biedę, zanim uczynią ich bogatymi – mówi Jack Welch.*¹⁹

Zakosztować (skosztować, zaznać) biedy – doświadczyć biedy: *Jego sześcioletni pobyt w więzieniu rzucił ponury cień na życie naszej rodziny na wiele lat, dając zakosztować biedy i poniżenia.*²⁰

Zejść na dziady (psy) – zubożeć, popaść w nędzę: (...) *tak jak wszystkim w jego zawodzie. Ale trzyma się jakoś, gdy inni już często przestali pracować i „zeszli na dziady”. Pan W. K. płaci podatki. Często z pewnym opóźnieniem, z karami, procentami, ale płaci. Jak to mówią: „płacz, ale płaci”. („Wieczór Warszawski”, 259/ 1932)*²¹

¹⁷ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

¹⁸ Źródło: http://pl.wiktionary.org/wiki/ubogi_krewny.

¹⁹ <http://pulapkismallbiznesu.pl/#>.

²⁰ http://pochodnia.pzn.org.pl/artukul/398-moze_i_zwariowa_em_ale.html.

²¹ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

4.3. Cena, sprzedaż, wartość

Cena nie gra roli (bez względu na cenę, za wszelką cenę) – obojętnie za jaką cenę: *Harrison, widząc rosnącą siłę i coraz większe wpływy buntowniczych braci, za wszelką cenę starał się ograniczyć możliwości ich działania.* (Teplicki Zbigniew, Wielcy Indianie Ameryki Północnej)²²

Ceny lecą (poleciały) w dół – ceny się zmniejszyły, towar jest tańszy: *Najtańsze paliwo od pięciu lat. W weekend ceny poleciały w dół.*²³

Ceny poszły w górę – ceny wzrosły, towar podrożał: *Podobno zapłata za zwykłe zabójstwo, na przykład wyznaczonego policjanta czy członka Czarnych i Płowych, wynosi czterysta dolarów. (...) Rewolwerowiec jest specjalistą i jego ceny, podobnie jak te, których żądają zawodowi bokserzy, poszły w górę.* (Sygnowano: Ernest Hemingway. Artykuły i reportaże 1920 – 1956, tłum. B. Zieliński)²⁴

Coś idzie (szło) jak woda – coś sprzedaje się bardzo dobrze, jest rozchwytywane przez odbiorców: *Gdybyśmy to wydali teraz jako książkę, to szłoby to jak woda.* („Rzeczpospolita”, 06. 10. 2001)²⁵

Coś bije po kieszeni – coś kosztuje dużo pieniędzy: *Nie należy nic kreować na siłę. Oczywiście powierzchnie naszych mieszkań powinny być większe, ale również wiadomo, że ostatnio każdy metr kwadratowa bije po kieszeni osoby, które na tych metrach mieszkają.* („Dom”, 3/ 1985)

Coś jest na czyjś kieszeń – ktoś może sobie na coś pozwolić: *Bardzo chciałbym pojechać z tobą do Grecji, ale to nie na moją kieszeń.*

Dostępny dla czyjejs kieszeni – o czymś, co nie jest zbyt drogie: *W końcu pojawiły się na rynku komputery dostępne dla kieszeni przeciętnie zarabiającego Polaka.*

²² Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

²³ <http://www.gp24.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20090119/BIZNES/153567893>.

²⁴ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

²⁵ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

(Kupić, sprzedać) coś za pół ceny (za pół darmo) – za niższą cenę: *Jeżeli komuś dobrze żyć, to mówię, nie chodź, nie składaj żadnych zleceń. Nie rób nic, nie pudłuj, poczekaj, aż to się zwali i kupisz za pół ceny. A niektórzy chodzą, bo nie mogą żyć bez tego.* (Miller Marek, Pierwszy milion)²⁶

Na wagę złota – bardzo cenne, wartościowe, rzadkie, niemal bezcenne: *O siódmej rano pójdzie do pracy, która co prawda nie jest n miarę jego ambicji, ale najważniejsze, że jest. – Dla mnie każde w miarę stałe zajęcie jest na wagę złota.* („Polityka”, 7/ 2005)²⁷

Płacić (zapłacić) coś od ręki –: płacić bezpośrednio: *To już płacisz jedno za trzydzieści a drugie pięćdziesiąt. Ale nie płacisz od ręki, tylko później jak wysyłasz zamówienie, to przychodzi ci faktura.* (Rozmowa bezpośrednia, 2001)²⁸

Płacić jak za zboże – płacić bardzo dużo, przepłacać: *Za naprawę sprzętu AGD płaci jak za zboże. Czasami lepiej kupić po prostu nową rzecz.*

Słona cena – wysoka cena: *Nie kupuj w tym sklepie, bo tu są słone ceny. Taką kurtkę można gdzie indziej kupić o połowę taniej.*

Tani jak barszcz – pot. bardzo tani: *W tym sklepie wszystko jest tanie jak barszcz. Chyba będę tu zawsze robić zakupy.*

Tanim kosztem – niedrogo: *Mój mąż potrafi wszystko zrobić, więc wyremontowaliśmy mieszkanie tanim kosztem.*

Za frajer – pot. za darmo: *Muszę zmienić pracę, bo w tej firmie pracuję za frajer.*

Zamrażać (zamrozić) ceny (płace) – decyzjami urzędowymi nie dopuszczać do wzrostu cen, płac: *Z powodu niedoboru w budżecie państwa zamrożono płace na dwa lata.*

(Zaproponować) przystępną cenę – zaoferować dobrą cenę: *Częsta wymiana soczewek FOCUS zapewnia Ci pełny komfort, ostrość widzenia i zdrowe oczy. W rzeczywistości,*

²⁶ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

²⁷ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

²⁸ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

to wszystko, czego wymaga Twój styl życia od soczewek kontaktowych, za przystępną cenę. (Reklama medyczna, 1998)²⁹

(Żądać za coś) wygórowaną cenę – zbyt wysoką cenę: *Obrazy Wincentego S. nie miały powodzenia, może dlatego, że artysta bardzo wysoko je cenił, żądając za nie wygórowanych cen.* („Przekrój”, 1121/ 1966)³⁰

²⁹ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

³⁰ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

4.4. Długi, kredyty

Dobierać się (dobrać się) do czyjejś kiesy – korzystać z cudzych pieniędzy: *Gdy została główną księgową, dobrała się do firmowej kiesy i miała nadzieję, że jej oszustwa nie wyjdą na jaw.*

Być w długach po uszy – być bardzo zadłużonym, mieć wiele długów: *Siedział w długach po uszy, miał w sądzie kilka spraw.*(Kraszewski Józef Ignacy, 1951: 116)

Kupować (brać, sprzedawać) coś na kredyt (raty) – kupować (sprzedawać) coś bez pieniędzy: *I nabieraj coraz większej chęci, żeby sobie to nabyć. I nie wiem, czy sobie czegoś takiego nie połączę, biorąc lodówkę na kredyt.* (Rozmowa bezpośrednia, 2001)³¹

Na krechę (kreskę) – na kredyt, zaciągając pożyczkę: *Brałem na tzw. krechę, więc dostałem najmniejszą działkę – wyjaśniał.* („Rzeczpospolita”, 29. 12. 2001)³²

Narobić długów – zrobić wiele długów: *Często się zdarza, że ludzie narobią długów a potem znikają z kraju.*

Popaść w długi – być bardzo zadłużonym, znaleźć się w przykrym, trudnym położeniu z powodu długów: *Na początku przemian wziął kredyt na gospodarstwo i popadł w długi, które trudno było mu spłacić.* („Rzeczpospolita”, 22. 09. 2001)³³

Siedzieć u kogoś w kieszeni – być od kogoś zależnym finansowo, mieć u kogoś długi: *Myślał o zmianie pracy, bo obecnie zarabiał tak mało, że ciągle siedział u kogoś w kieszeni.*

Spłacić dług – oddać pożyczone pieniądze: *Armator znalazł się na skraju bankructwa. Gdy zdołał spłacić długi, wstąpił do jednego z koptyjskich klasztorów.*(Mirkowicz Tomasz, Pielgrzymka do Ziemi Świętej Egiptu)³⁴

³¹ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

³² Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

³³ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

³⁴ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

Tonąć w długach – mieć bardzo dużo długów: *Jego koncern spożywczy Cirio tonie w długach, więc „pomidorowy baron” postanowił się ratować sprzedażą Verona (do Manchesteru).* („Rzeczpospolita”, 25. 08. 2001)³⁵

Wychodzić (wyjść) z długów– spłacić wszystkie długi: *Jak wyjść z długów, dlaczego początki są trudne i co powtarzać sobie codziennie rano.*³⁶

Zaciągnąć dług – zrobić gdzieś dług: *Rozmowa trwała jeszcze dość długo, to znaczy ja się wściekałam, a przedstawiciel spółdzielni tłumaczył i tłumaczył, mąż natomiast siedział oślepiały i tylko po ruchach jego warg domyślałam się, że wymienia nazwiska krewnych oraz znajomych, u których będzie można zaciągnąć długi.* („Kobieta i życie”, 20/ 1972)³⁷

Żyć na cudzy (czyjś) koszt (rachunek) – za pieniądze kogoś innego: *Waldek to według mnie taki niebieski ptak. Chciałby mieć wiele, ale cudzym kosztem. On nie ma zamiaru szukać pracy, zajmować się domem, dbać o rodzinę, za to bliscy powinni się zjawić na każde jego skinienie.*

Żyć na kredyt – mieć bardzo dużo pożyczek: *Dlaczego skłonność do życia na kredyt zamiast oszczędzania jest niebezpieczna? NBP przekonuje, że boom kredytowy wzmacnia import konsumpcyjny i prowadzi do pogłębiania się deficytu handlowego, który przekroczył już 7,3 mld zł.* („Gazeta wyborcza”, 249/ 1997)³⁸

³⁵ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

³⁶ <http://portfeldomowy.pl/360/jak-wyjsc-z-dlugow-dlaczego-poczatki-sa-trudne-i-co-powtarzac-sobie-codziennie-rano>.

³⁷ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

³⁸ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

4.5. Oszczędzanie

Ciułać (składać, zbierać) grosz do grosza – oszczędzać: *Od lat ciułał grosz do grosza, odmawiając sobie niemal wszystkich przyjemności, i liczył na to, że wreszcie uda mu się kupić samochód.*

Ciułać oszczędności – odkładać w trudzie pieniądze, mozolnie robić oszczędności: *[Państwo] żąda wykorzystania polis ubezpieczeniowych i ciułanych latami oszczędności – nie omijając nawet książeczek oszczędnościowych dzieci. („Polityka”, 7/ 2005)³⁹*

Chować pieniądze w pończosze – składać, oszczędzać: *Idąc do lazaretu Tarkowski zabrał z sobą kilka rubli, które dla żołnierza są znacznym funduszem, a niedowierzając uczciwości dozorców i felczerów, pieniądze chował na nodze za szpitalną pończochą.⁴⁰*

Liczyć się z (każdym) groszem – oszczędzać: *Od czasu, gdy straciła pracę i jest na utrzymaniu mamy, nauczyła się liczyć z każdym groszem.*

Mieć węża w kieszeni – być skąpym: *Będziesz musiała prosić męża o każdy grosz, bo on ma węża w kieszeni i nie prędko zgodzi się na jakieś wydatki.*

Odkładać (odłożyć) coś na czarną godzinę – odkładać pieniądze na cięższy, trudniejszy okres w życiu: *Emerytura, choć niewielka, wystarczała jej na utrzymanie, a także pozwalała odłożyć coś na czarną godzinę.*

Trzymać się za kieszeń – pot. być oszczędnym: *Z nim nie da się nigdzie pójść. Trzyma się za kieszeń i najpierw musi sto razy pomyśleć, nim coś kupi.*

Zaciskać (zacisnąć) pasa – żyć bardzo oszczędnie: *Dostał odprawę. Gdy zaczął szukać pracy, nie mógł jej znaleźć przez pół roku. Zaczął zaciskać pasa. Ograniczył się do wydatków na jedzenie i stałe opłaty, a zrezygnował z rozrywek, wyjazdów na weekendy. – Po pół roku musiałem przyjąć do wiadomości to, czego się obawiałem – że muszę*

³⁹ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

⁴⁰ http://www.wspolnota-polska.org.pl/index.php?id=od_gill106.

pojechać do Warszawy. Zostawił Poznań, przyjaciół, wyremontowane mieszkanie.
(„Rzeczpospolita”, 24. 02. 2001)⁴¹

Żelazny kapitał – pieniądze, których nie można naruszyć ani przeznaczyć na inny, niż założono, cel: *Tych pieniędzy nie wydám. To jest nasz żelazny kapitał przeznaczony na kupno mieszkania.*

⁴¹ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

4.6. Pieniądze, grosz, forsa, cent

Być przy forsie – mieć pieniądze, być zamożnym, bogatym: *Po pijanemu pobił narkomana i zabrał mu 280 zł. Dobrze go znał, bo tamten też spędzał tu większość życia. Tego dnia na swoje nieszczęście wygadał się Adamowi S., że wyniósł coś z domu, sprzedał i jest przy forsie.* („Polityka”, 15/ 2004)⁴²

Ciężkie (grube, ładne) pieniądze – pot. duże sumy pieniędzy: *Jeszcze od niedawna był bardzo biedny, ale na tym interesie zarobił grube pieniądze.*

Co do grosza (centa) – o pieniądzach, skrupulatnie, z największą dokładnością: *Trzeba się z nim rozliczyć co do grosza, bo inaczej będzie wszystkim rozpowiadał, że postawił nam obiad.*

Coś kosztuje marne (nędzne) grosze (parę groszy) – jest to bardzo tanie: *WYPIS kosztuje „marne grosze”, ale to się opłaca przy złożeniu oddania (przynajmniej u nas), chyba 6 zł.*⁴³

Do (ostatniego) grosza (centa) – o pieniądzach, bez reszty, całkowicie: *W Krakowie wydał wszystko do ostatniego grosza, a potem zastanawiał się, skąd wziąć pieniądze na powrót do domu.*

Dusić pieniądze (kapitał, złoto) – chować pieniądze, skąpić na wydatki: *Złoto w szkatule dusi...* (Słowacki Juliusz, 1949: 127)

Gruba forsa (pieniądze) – pot. dużo pieniędzy: *Potrzebujemy grubej forsy, żeby zbudować ten wielopiętrowy budynek.*

Gonić się za pieniędzmi – starać się zdobyć, uzyskać pieniądze: *W pogoni za karierą, pieniędzmi, wiedzą; poświęcając się swojemu hobby czy działalności społecznej albo*

⁴² Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

⁴³ <http://www.grupy.egospodarka.pl/Ile-kosztuje-wpis-hipoteki-do-ksiegi-wieczystej,t,134325,8.html>.

zwyczajnie będąc zmęczonym życiem – pracą, nauką, innymi obowiązkami, nieraz zapominamy o tym co jest najważniejsze.⁴⁴

Jest źle (krucho, skąpo) z forsq – nie ma pieniędzy: *U nas krucho z forsq. Wydatki rosną, a przychodu znikąd.* (Morton Józef, 1952: 126)

Judaszowe (judaszowskie) srebrniki (pieniądze) – zapłata otrzymana za zdradę: *Kto się dopuszcza zdrady ojczyzny, musi być świadom, że judaszowe srebrniki, jakie w zamian może otrzymać, szczęścia ani dobrej sławy mu nie przyniosą.*

Kosztuje to całą furę pieniędzy – wielką ilość, kupę: *Na opałówce to ja czasami jeżdżę, ale syn ma wtrysk i jak się zapcha, to kosztuje furę pieniędzy.*⁴⁵

Ładować (władować) w coś pieniądze – inwestować w coś pieniądze, unieruchamiać w czym kapitał: *Wszystkie pieniądze ładował przecież w tę przeklętą willę w Jastrzębiej Górze.* (Pasternak Leon, 1952: 46)

Mieć forsy jak lodu (piasku) – pot. mieć dużo pieniędzy: *Mimo, że ma forsy jak lodu, jest bardzo skąpy.*

Mieć pieniądze do wyrzucenia – mieć nadmiar pieniędzy: *Już ci mówiłem, że jeżeli masz pieniądze do wyrzucenia, możemy w której ze stacji pośrednich wziąć pociąg osobowy.* (Dzierzkowski Józef, 1952: 127)

Nie dać za coś złamanego szeląga (grosza) – oszacować coś jako bezwartościowe, negatywnie coś ocenić: - *Słuchasz tego wszystkiego?* – zapytał Doc. – *Ja bym nie dał złamanego szeląga za te bzdury. To zwykłe teoretyzowanie. Ludzie zawsze się tym zajmowali, co nie zmienia faktu, że podobne teorie to jedynie fantazje.* (M. Crichton, Zaginiony świat, tłum. A. Leszczyńska)⁴⁶

Nie dać za kogoś (coś) nawet trzech groszy – ktoś (coś) jest całkowicie pozbawione wartości, oszacować coś jako bezwartościowe: - *Co za szelma na cztery nogi kuta!* –

⁴⁴ http://www.opoka.org.pl/biblioteka/Z/ZR/zk_kluczzszcz.html.

⁴⁵ http://www.felieton.pl/196_list-wkurzonego-meza---turbo-diesel-i-olej-rzepakowy-ale-syn-ma-wtrysk.html.

⁴⁶ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

wykrzyknął zwracając się do Wołodyjowskiego pan Zagłoba. – Myślałem, że razem ze mną i fortele moje pójdą do trumny, ale widzę, że to frant jeszcze większy. Toż my przez chytróść tego pacholka uwolnimy naszą kniaziównę od Bohunowej niewoli za Bohunowym pozwoleniem i na Burlajowyc koniach! Widziałże kto kiedy podobną rzecz? A na pozór trzech groszy byś za tego pacholka nie dał. Rzędzian uśmiechnął się z zadowoleniem i odrzekł: - Albo to nam będzie źle, mój jegomość? (Henryk Sienkiewicz, *Ogniem i mieczem*)⁴⁷

Nie śmierdzić groszem – nie mieć pieniędzy, być biednym, niezamożnym: - *I on także samo powiedział, że panienka mnie wynagrodzi, bo on groszem nie śmierdzi.* (T. Lubkiewicz – Urbanowicz, *Boża podszewka*)⁴⁸

Pieniądze leżą na bruku (ulicy) – łatwo je zdobyć: *Pieniądze leżą u nas na bruku, dość się schylić.* (Sienkiewicz Henryk, *Bez dogmatu*, 1949 – 1951: 59)

Pieniądze (majątek) przepadają – idą na marne, zostają stracone: *Biją się o władzę, a unijne pieniądze przepadają. Urząd marszałka Adama Struzika (PSL) stracił szansę na gigantyczną unijną pomoc.*⁴⁹

Pieniądze się kogoś nie trzymają – ktoś nie potrafi oszczędzać: *Pieniądze się ciebie nie trzymają, a przecież mieliśmy zacząć oszczędzać.*

Pieniądze wychodzą (rozchodzą się) (szybko jak dym) – są wydawane: *Sama nie wiem, jak to mi tak tyle pieniędzy wyszło.* (Dąbrowski Ignacy, 1900: 29)

Prać (brudne) pieniądze – prowadzić nieuczciwe interesy, które mają zalegalizować bezprawnie zdobyte pieniądze: *Tę wypożyczalnię kaset założył tylko po to, żeby prać brudne pieniądze, ale w końcu wpadł w ręce policji i został aresztowany.*

Robić (zrobić) pieniądze (kasę, forszę, szmal) – pot. zarabiać dużo pieniędzy: *Wyjechał za granicę, zrobił pieniądze i wrócił do kraju, by otworzyć własną firmę.*

⁴⁷ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

⁴⁸ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

⁴⁹

http://warszawa.gazeta.pl/warszawa/1,34889,7530113,Bija_sie_o_wladze__a_unijne_pieniadze_przepada_ja.html.

Rozzucać pieniądze (pełnymi) garściami – rozdawać, szafować pieniędzmi: *W czasach zmierzchłego PRL-u Fijałowski, niegdysiejszy żużlowiec Wandy, był ponoć wielkim bon vivantem. Mówią, że odwiedzał lokale ze striptizem, rozrzucał pieniądze pełnymi garściami i rozbierał się razem ze striptizerkami.*⁵⁰

Siedzieć (leżeć, spać) na pieniądzach (skarbach, tysiącach, milionach) – być bardzo bogatym: *Jakub Poniatowski [...] siedział na grubych pieniądzach, zebranych w niebawo czysty sposób.* (Łoziński Władysław, 1931: 108)

Utopić pieniądze w czymś – ponieść stratę finansową w związku z jakimś przedsięwzięciem, zainwestować w coś dużą kwotę pieniędzy: *Z chwilą, kiedy Latyn utopił pieniądze w jakimś interesie, chce mieć wyniki, toteż pokaże signorowi Mussoliniemu, że o wiele łatwiej być w opozycji do rządu, niż samemu tym rządem kierować.* (Sygnowano: Ernst Hemingway, Artykuły i reportaże 1920 – 1956, tłum. B. Zieliński)⁵¹

Wdowi grosz – niewielka suma pieniędzy ofiarowana komuś kosztem własnych wyrzeczeń: *Nie była bogata, ale zawsze dzieliła się z biednymi swoim wdowim groszem.*

Wyciągać pieniądze (gorsz, ostatni grosz) od kogoś (z sakiewki, z kieszeni) – łudzić pieniądze od kogoś, odbierać (uprzednio pożyczone): *Wyciągają ostatnie grosz z sakiewki a sami są karciarzami, opilcami, obżartuchami.* (Żeromski Stefan, 1948: 243)

Wyjść z pieniędzmi – wydać pieniądze: *Chciałbym mamie zrobić niespodziankę, a jakoś wyszedłem z pieniędzy.* (Wolski Włodzimierz, 1859: 17)

Wyłożyć pieniądze (gotówkę, ileś złotych, rubli) na stół – wydawać, asygnować: *Na mieszkanie zaraz wyłożył sześć rubli.* (Prus Bolesław, 1948 – 1952: 231)

Wyrzucać pieniądze w błoto (za okno) – marnować pieniądze, tracić bezsensownie pieniądze: *Od dzisiaj albo zaczniesz się uczyć, albo koniec z chodzeniem na korepetycje. Mam już dość wyrzucania pieniędzy w błoto.*

⁵⁰http://www.gazetakrakowska.pl/magazyn/223184,najwazniejsza-kelnerka-krakowa,id,t.html?cookie=1#material_3.

⁵¹ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

Za liche pieniądze (grosz) – za bardzo niską cenę lub opłatę: *Tu je są małe, bo małe za liche pieniądze kupione, zresztą uważam, że mają czas rosnąć, musiałam wsadzić nowe, dobrze że mi zostało, bo mi sarenki obgryzły te co jesienią sadziłam.*⁵²

Za psie pieniądze – bardzo tanio, za marną zapłatę: *W sklepie była wyprzedaż i za psie pieniądze kupiliśmy ładną i dobrej jakości kurtkę.*

Zarabiać grosz na groszu – we 100%: *Sprzedawał im drób i nabiał, pieczywo i jarzyny po cenie oznaczonej przez inżyniera [...] zarabiając grosz na groszu.* (Prus Bolesław, 1951: 81)

Zarobić forsy jak lodu (piasku) – zarobić bardzo dużo pieniędzy, zrobić świetny interes: *Dzisiaj mało kto się krzywi, kiedy numer The Shins pojawia się w reklamówce sieci McDonald's. (...) Ta taktyka jest genialna w swojej prostocie. Bo jeżeli twoja się sprzeda i zarobi forsy jak lodu, nie będzie musiała odejść z offowej, niezależnej wytwórni do któregoś z fonograficznych potentatów.* („Newsweek”, 21/ 2004)⁵³

Zbijać (zbić) forę (kasę, pieniądze) – pot. zarabiać duże pieniądze, dorobić się: *Niekiedy marnotrawca wygląda jak chodząca cnota w porównaniu z dorobkiewiczem, dla którego wszystkie sposoby są dobre, aby zbić pieniądze.* (Dygasiński Adolf, 1950 – 1953: 203)

⁵² <http://www.forumogrodnicze.info/viewtopic.php?f=2&t=42247&start=42>.

⁵³ Zapóżyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

4.7. Działania gospodarcze, sprawy finansowe

Brać (dostawać) na rękę (na czysto) – dostawać wypłatę: *To jak ja bym zarabiał siedemset złotych na czysto, bez wydatków, znaczy ja na pewno jakbym miał płacić siedemset złotych ZUS – u, to.* (Rozmowa bezpośrednia, 2001) ⁵⁴

Czarny rynek – działania gospodarcze, handlowe w formie nielegalnej, potajemnej, nierozliczające się z urzędem skarbowym: *Dolar był wymieniany w piątek na Czynym rynku po 30 – 35 dinarów.* („Rzeczpospolita”, 14. 10. 2000) ⁵⁵

Gorączka złota – poszukiwanie cennego kruszcu: *Masowa kolonizacja Ameryki spowodowana była początkowo gorączką złotą, bowiem poszukiwanie cennego kruszcu ściągało na nowy kontynent ludzi chcących się łatwo dorobić.*

Iść (pójść) pod młotek – być wystawionym na licytację, sprzedawać coś na licytacji: *Wśród dzieł sztuki, idących pod młotek licytacyjny, znajdował się oryginał Rafaela.* (Przegląd artystyczny I, 1944: 33)

Pożyczyć komuś na wieczne nieoddanie – pożyczyć z góry zakładając, że się nie odda albo nie odbierze pożyczki lub rzeczy pożyczonej: *Trochę [książek] rozkradziono – niby nie tak wprost, lecz pożyczano sobie [...] na wieczne nieoddanie.* (Zegadłowicz Emil, 1936: 280)

Siedzieć na jednej gaży (pensji, poborach) – mieć tę samą pensję: *Siedział na jednej gaży lat dziesięć.* (Warszawa naszej młodości, 1954: 199)

Studnia (worek, beczka, skarbonka) bez dna – coś co pochłania dużo pieniędzy i nie przynosi oczekiwanych rezultatów: *Ten dom to studnia bez dna. Remont pochłonął już dużo pieniędzy, a odnowiliśmy dopiero parter.*

Wręczyć (dać) komuś napiwek – dodatek do opłaty: *Ponownie, jeżeli będziecie zadowolone z obsługi, to możecie wręczyć napiwek osobiście.* ⁵⁶

⁵⁴ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

⁵⁵ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

Wyjść na czysto – nie ponieść żadnej straty, ale też nic nie zyskać: *Wreszcie w tym miesiącu wyszedłem na czysto, pooddawałem wszystkie długi.*

Zdzierać (zedrzyć, drzeć) skórę z kogoś – wyzyskiwać kogoś materialnie: *W tej fabryce zdzierano skórę z robotników, a prawie cały zysk trafiał w ręce prezesów i zarządu spółki.*

Zrobić kasę (o sztuce, filmie, widowisku) – przynieść dochód: *Sztuka zrobiła kasę, a Leszczyńska – furorę swoją grą.* (Owerłło Paweł, 1936: 225)

⁵⁶ <http://turcjawsandalach.pl/content/pobyt-w-istambule>.

5. Czeskie frazeologizmy – wartość nominalna

Bída s nouzí - nedostatek

Brát (dostávat) na ruku – pobírat čistou mzdu v hotovosti

Být bez groše (koruny, krejcaru) – nemít žádné peníze, být nemajetný

Být chrt na peníze (být držgrešle) – přepjatě šetrný

Být (třást se) na korunu (peníze) jako čert na hříšnou duši – být chtivý peněz, lakomý

Být na mizině – mít nouzi

Být při penězích – mít dost peněz, být solventní

Být u (plného) žlabu – mít finančně výhodné veřejné postavení

Být (vřezet) v dluzích až po uši (až po krk) – být velmi zadlužen

Ceny jdou dolů – zlevňuje se

Ceny jdou nahoru (rostou) – zdražuje se

Černý fond – (v soukromém prostředí, v instituci), částka peněz utajeně, popř. nelegálně shromážděná a určená na tajné, popř. nelegální výdaje

Černý trh – nelegální

Čestný dluh – peněžní závazek, jehož zaplacení se považuje za věc osobní cti

Čistý zisk – částka, která po odečtení nákladů a provozních výloh zbývá jako kladný finanční výsledek nějaké činnosti

Dát (vzít) na sekeru – na dluh

Dát něco na buben – dát něco do aukce

Dát někomu od cesty – dát spropitné

Dávat (ukládat, schovávat) peníze do punčochy – lakotně, malicherně, úzkostlivě a po malých částkách šetřit

Do halíře (koruny, krejcaru) – beze zbytku a zcela přesně

Dobré bydlo – výhodné, hmotné zabezpečení, postavení s pohodlným živobytím a spokojeným životem

Dojná kráva – zdroj možného, snadného vykořisťování

Hladová mzda – velmi nízký plat nezajišťující ani základní životní potřeby, požadavky

Holá bída – stav naprosté chudoby a nouze

Honit se za penězi – být chtivý peněz

Hospodařit do své kapsy – obohacovat se z cizího

Hrabat peníze – chamtivě usilovat o velký zisk a stále hromadit své peníze, jmění

Hříšné (mastné, nekřesťanské, těžké) peníze (prachy) – nepřiměřeně velká finanční částka nevhodně (zbytečně) vydaná za nějakou nedostatečnou protihodnotu, neúměrně vysoká částka za něco požadovaná

Chudý jako kostelní myš – zcela nemajetný

Chudý příbuzný – člověk, který má pocit, nebo na kterého se hledí jako by byl méněcenný ve srovnání s jiným (jinými) téhož užšího společenství, se zřetelem k jeho malému majetku

Chodit o žebrácké holi – žebrat

Jde (leze) to do peněz – jsou s tím velké výdaje

Je čistý jako slovo Boží – zcela bez peněz

Jidášský groš (mzda, odměna) – peněžní, nebo jiná hmotná odměna přijímaná jako úplatek za zradu, za zrádcovský čin

Jít žebrotou – žebrat

Každý krejcar (korunu) třikrát (desetkrát) (na dlani) obrátit – být krajně šetrný, před každým placením dlouho a výrazně otálet

Korunová (halířová) cena – velmi nízká peněžní hodnota

Koupit (prodat) něco na dluh – brát (poskytovat) zboží bez finanční protihodnoty

Koupit (prodat) něco nastojato – koupit (prodat) ještě něco nezpracované, v přírodním stavu, nevytěžené, nesklizené a (ještě) rostoucí (např. obilí ještě rostoucí na poli)

Koupit (prodat) něco pod cenou – levněji, než je běžné

Koupit (prodat) něco za babku (za pár babek, za facku, za pár grošů) – velmi levně

Královská odměna – štědrá, velkorysá finanční odplata, náhrada jako uznání za něco

Krvavé peníze (krvavá cena) – finanční prostředky těžce vydělané neb neúměrně vysoká finanční částka za něco požadovaná

Mastit si (namastit si, namazat si) kapsu – obohacovat se

Mastná cena – velké finanční náklady

Mít cenu zlata – být velmi hodnotný

Mít dřavou kapsu (prázdnou kapsu, mít jednu kapsu prázdnou a druhou vysypanou)
– být bez peněz

Mít dluhů jako kvítí – být velmi zadlužen

Mít holý zadek – být nemajetný

Mít peněz jako želez (smetí, šlupek) – velmi mnoho

Mít vysoko do žlabu – nebýt na tom finančně moc dobře, být chudý

Mizerný groš (pár korun, krejcarů, halířů, šestáků) – malá, nepatrná částka peněz, bezvýznamná a zanedbatelná

Moct penězi dláždit – být velmi, nadměrně bohatý, mít nadbytek peněz a nemuset úzkostlivě šetřit, moci jimi rozmařile plýtvat

Mrtvý kapitál – neproduktivní neužitečná hodnota neposkytující žádný zisk, prospěch

Muset počítat s každou korunou (krejcarem) – muset promyšleně a důsledně šetřit

Muset sáhnout hluboko (hlouběji) do kapsy – mít velké výdaje, muset hodně platit

Na halíř (korunu, krejcar) – zcela přesně

Na to mi moje kapsa nestačí – tolik peněz nemám

Nasekat (nadělat) dluhů – zadlužit se

Nehledět (nekoukat) na (nějakou tu) korunu – nešetřit penězi, být štědrý

Nechat si něco od cesty – nechat si zbytek peněz jako odměnu za nějaké služby

Někoho svrbí ruka – tuší, že dostane peníze

Nemít ani groš (vindru, orla, vorla, haléř) – být bez peněz

Nemít co do hrnce – žít v bídě, nedostatku

Nemít na rozdávání (vyhazování) – nemoci si dovolit zbytečně utrácet

Nemít nazbyt – nemít nadbytek peněz

Nestojí to ani za zlámanou grešli (groš) – za nic, je to bezcenné

Obracet každý groš (na dlani) – muset velice šetřit

Pěkné (slušné) peníze – dosti velká, značná finanční částka

Peníze jsou v tahu – jsou nenávratně pryč

Peníze se rozkutálely – jsou tatam

Peníze se u někoho neohřejí (nedrží se ho) – je rozhazovačný, neumí hospodařit s penězi

Peníze vyletěly (vylítaly) komínem – jsou utraceny

Platit (zaplatit) něco z ruky – přímo, bez bankovních transakcí

Pokud kapsa stačí – dokud jsou peníze

Poslední halíř (groš, krejcar, koruna, vindra) – zbývající peněžní částka, popř. i jen peníze, po jejichž utracení zůstane člověk bez jakýchkoliv finančních prostředků

Prašivé (prokleté, proklaté) peníze – finanční prostředky jako pomůcka sice nezbytně nutná k životu, k existenci člověka, ale opovrhovaná, obtížně získávaná, v nedostatečném množství

Praštit se (prásknout se) přes kapsu – zaplatit za někoho

Prázdná kapsa – nedostatek peněz, popř. stav bez finančních prostředků

Přijít na buben – zchudnout, zbankrotovat

Přivést někoho (něco) na buben (na mizinu) – finančně zruinovat

Pustit korunu (peníze) – výrazně, značně uvolnit peníze, zachovat se finančně velkoryse

Půjčit někomu na věčnou oplátku – půjčení peněz i věcí s vědomím, že je nikdy nedostaneme zpět

Pytel (balík) peněz – velmi mnoho peněz

Roh hojnosti – nadbytek, blahobyť

Roztočit (rozházet) peníze – utratit zbůhdarma

Sedět na penězích – být lakomý a nerad vydávat peníze

Směšná cena – velmi nízká peněžní hodnota zboží, předmětu

Smrdět grošem (korunou, krejcarem, halířem) – být bez peněz

Skládat krejčárek do krejčárku (korunku ke korunce) – šetřit pomalu, ale systematicky

Slepice, která snáší zlatá vejce – někdo, kdo přináší velký užitek (majetek)

Splatit dluh – vrátit půjčené peníze

Strkat (vrážet, vrazit) do něčeho peníze – investovat do něčeho peníze

Stojí to fůru peněz – velkou sumu peněz

(Stojí to) hříšné (pěkné, těžké, velké) peníze – je to velmi drahé

Škudlit (škrtit) groš (korunu) (odměřovat na lékárenských vahách) – výrazně, důsledně a všestranně šetřit, být lakomý a nerad vydávat (rozdávat) peníze

Tahat z někoho peníze – mámit peníze

Tanec kolem zlatého telete – jednostranně přepjaté zaměření (jednotlivce, společenských skupin) na získávání peněz a hmotných statků a jejich rozmnožování

Těžké (velké) prachy (kapitál) – hodně peněz

Topit se v peněžích (v dlužích) – mít jich velmi mnoho

Třicet stříbrných – peněžní nebo jiná hmotná odměna obdržená za zradu

Třít bídu s nouzí – žít v nedostatku

Udělat někomu cenu – nabídnout kupci přijatelnou cenu

Upadnout do dluhů – zadlužit se

Utahovat opasek – uskromnit se, šetřit

Utratit něco do halíře – utratit určitý obnos

Velké peníze – značná, mimořádná, nadměrná finanční částka (získaná, vydaná, nashromážděná)

Vdoví (vdovský) groš – dar z mála

(Vydat se) do posledního groše (haléře, z peněz) – všechno utratit

Vyhodit (vyhazovat) peníze do vzduchu (do větru, oknem) – utrácet neúčelně

Vyjít s penězi – dobře, šetrně s nimi hospodařit

Vysekat se (vymotat se) z dluhů – podařilo se mu splatit všechny dluhy

Vytloukat (vytlouci) z něčeho kapitál – snažit se vytěžit z něčeho co největší prospěch, výhody

Z vlastní kapsy – za své peníze, na svůj náklad

Za cenu zlata (za drahé peníze) – za velkou sumu peněz

Země oplývající mlékem a strdím⁵⁷ – kraj, kde je všeho dostatek

Zlatá horečka (zlaté opojení) – honba za ziskem

Zlatý důl – o něčem, co dobře prosperuje, mnoho vynáší

Žádat přemrštěnou cenu – nadsazenou, neúměrně vysokou

Žebrota žebrácká – zcela chudý, nuzný člověk

Železná kráva – dlouhodobé, trvalé finanční zatížení jako obtížné břemeno

Železná zásoba – rezerva uschovaná pro krajní potřebu

Žít na cizí (něčí) účet – za peníze druhého

Žít na dluh – ze zapůjčených finančních prostředků

Žoky zlata (peněz) – velké množství nahromaděných peněz

⁵⁷ Strdí – stara nazwa dla miodu.

6. Frazeologizmy dotyczące miary

Niniejszy rozdział przedstawia frazeologizmy związane z miarą. Związki frazeologiczne z tego zakresu tematycznego, podobnie jak frazeologizmy dotyczące wartości nominalnej, zostały podzielone do podgrup. Konkretnie chodzi o trzy poddziały: *nadmiar*, *duża ilość*; *brak mała ilość* i *intensywność*. Podczas gromadzenia tych frazeologizmów pojawił się pewien problem, często trzeba było rozstrzygnąć, czy frazeologizmy te należą do przedstawienia miary lub sposobu. Przynależność poszczególnych frazeologizmów do zakresu tematycznego miara, jak i przydzielenie ich do podgrup wykonano według subiektywnego odczucia, dlatego poprawna klasyfikacja może budzić wiele wątpliwości.

Źródła, z których czerpano są jednakowe, tak jak przy frazeologizmach dotyczących wartości nominalnej: *Słownik frazeologiczny języka polskiego* Stanisława Skorupki [1974], *Wielki słownik frazeologiczny* pod redakcją Arkadiusza Latuska [2008] i *Słownik frazeologiczny w układzie tematycznym i alfabetycznym* [2003], redaktorem naczelnym tego słownika był Wojciech Głuch, *Česko-polský frazeologický slovník* Evy Mrhačové [2009] i *Slovník české frazeologie a idiomatiky* [1994] oraz Korpus Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

Związki frazeologiczne z podgrupy *nadmiar*, *duża ilość* oznaczają możliwość określenia, że czegoś jest dużo, w dużej mierze. Ze względu na liczebność pojawiają się polskie i czeskie frazeologizmy w tej samej mierze. Polskie frazeologizmy z tej podgrupy są bogatsze pod względem słownym, w czeskich częściej pojawia się słowo miara. Np.: *ile dusza zapragnie* – *v hojné (nemalé, netušené) míře*, *z hakiem* – *na nejvyšší míru (do nejvyšší míry, nejvyšší měrou)*.

Podgrupa *brak*, *mała ilość* jest przeciwieństwem do grupy *nadmiar*, *duża ilość*. Polskich frazeologizmów w tym poddziale jest więcej niż czeskich i są bardziej rozmaite, co stanowi ogólną większą ilość frazeologizmów w języku polskim. Związki, które występują w obuch językach często brzmią jednakowo lub bardzo podobnie, np.: *być w zasięgu ręki* – *být na dosah ruky*, *kropla w morzu czegoś* – *(být) jako kapka v moři*.

W ostatniej podgrupie *intensywność* pojawia się najwięcej frazeologizmów, które można określić również jako frazeologizmy dotyczące sposobu. Głównym kryterium włączenia frazeologizmów do tej podgrupy było, jeśli można nimi odpowiedzieć na pytania: „Jak intensywnie? W jakiej mierze?”. Polskich związków frazeologicznych z tej podgrupy jest również więcej niż czeskich. W niektórych przypadkach dwa lub trzy frazeologizmy czeskie odpowiadają jednemu polskiemu frazeologizmowi. Np.: *krzyczeć (drzeć się) na cały głos* – *křičet (řvát) na celé kolo, (zpívali) až se hory zelenaly, z plna hrdla; myśleć o czymś dniem i nocą* – *myslet na něco vstávaje lehaje, ve dne v noci, den co den, kudy chodí, tudy...*

Poniżej zostają przedstawione polskie i czeskie frazeologizmy dotyczące miary.

6.1 Nadmiar, duża ilość

Bez końca (bez liku) – bardzo długo, nieustannie: *Gadać bez końca.*

Być wzruszony (przejęty) do łez – bardzo mocno: *Obecność NKWD wprawiła w dobry humor licznie obecnych na pogrzebie wileńskich złodziei, którzy podchodzili do agentów, składali im wzruszające do łez kondolencje, a potem wymuszali przekazanie sobie znaku pokoju. (Ławrynowicz Marek, Diabeł na dzwonnicy)⁵⁸*

Co krok – bardzo często: *Grzybobranie było udane. Co krok znajdowaliśmy dogodne grzyby.*

Coś pęka w szwach – coś jest przepełnione, zatłoczone: *Niestety, szpital wojewódzki od dawna pękał w szwach, a budowa nowego przeciągała się w nieskończoność. W tej sytuacji lokowanie chorych na korytarzach, a nawet w pomieszczeniu wygospodarowanym ze szpitalnej pralni, weszło do powszechnej praktyki. (Rymuszko M., Wielka zasadzka)⁵⁹*

Coś wychodzi (wyłazi) komuś nosem (uszami, bokiem) – pot. ktoś ma czegoś dość: *Wychodzi mi już nosem to twoje ciągle narzekanie. Choć raz mogłabyś się uśmiechnąć.*

Daleko idący – korzystniejszy, poważniejszy, ważniejszy w skutkach, o dużym zasięgu: *Nasz wspólny interes to bezwzględne eliminowanie osób o wątpliwym morale. Jeśli sytuacja nie zmieni się, wystąpię z daleko idącymi projektami ustaw, które wprowadzą nowe zasady postępowań dyscyplinarnych. („Newsweek”, 30/ 2002)⁶⁰*

Do kości (do szpiku kości) – zupełnie do głębi, całkowicie: *Mróz był tęgi, zimno przejmowało do szpiku kości.*

Do nagłej krwi – za dużo, w nadmiarze: *Roboty mam do nagłej krwi. (Kowalewski Mirosław, 1950: 78)*

⁵⁸ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

⁵⁹ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

⁶⁰ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

Do sądnego dnia – bardzo długo, w nieskończoności: *Gadaj sobie waćpani, na wszystkie cztery wiatry, gadaj do sądnego dnia, ale nie o moim ożenieniu.* (Fredro Aleksander, 1871: 160)

Dużo przejść – doświadczyć wielu ciężkich przeżyć: *Śląskość z poczucia krzywdy zadeklaruje najwięcej osób. Eugeniusz Kiołbasa z Chorzowa – Batorego, wujek Zogały, 67- letni były rolnik i dostawca węgla, mówi wprost: - Myśmy za dużo przeszli. Polacy przyjechali tu jako goście, a nas traktowali jako Indian.* („Newsweek”, 23/ 2002)⁶¹

Ile dusza zapragnie – tak dużo, jak się da, bez ograniczeń: *Baw się teraz, ile dusza zapragnie, bo gdy będziesz miała własną rodzinę, zaczną się poważne obowiązki.*

Ile wlezie – pot. tak dużo, jak tylko się da: *Kiedy zobaczył talerz pełen pierogów, jadł ile wlezie.*

Jak grzyby po deszczu – bardzo szybko, nieoczekiwanie, w dużej ilości (pojawić się, rosnać, mnożyć się): *Innowacyjne firmy biotechnologiczne powstają tam jak grzyby po deszczu – więcej nawet niż w Wielkiej Brytanii. W obrębie Berlina, Kolonii, Hanoweru i Stuttgartu powstały preferencyjne strefy inwestycji, by zwiększyć konkurencyjność rodzimych firm.* („Rzeczpospolita”, 30. 06. 2001)⁶²

Jak na dłoni – bardzo dokładnie, wyraźnie: *Wcale nie musiałam myśleć, doskonale wiedziałam co. Jak na dłoni jawiły mi się wszystkie kolejne poczynania policji, sama bym je zleciła, gdybym prowadziła tę sprawę. Łgarstwa Agaty potwierdziły moje, bo że ten cały podinspektor Bieżan nie uwierzył mi za grosz, byłam pewna.* (Chmielewska J., Babski motyw)⁶³

Jak okiem sięgać – tak daleko, ile można dostrzec, wokół, dookoła: *Po opuszczaniu domu nad kanałem Tuppence jechała wąskim i krętym traktem, który według zapewnień miał ją doprowadzać do wsi Sutton Chancellor. Droga wiodła przez odludzie, jak okiem sięgać, nie było widać żadnych domów, tylko bramki na pola, skąd odchodziły w głąb błotniste ścieżki. Mało kto wtedy przejeżdżał – raz pojawił się traktor, potem ciężarówka z*

⁶¹ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

⁶² Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

⁶³ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

wymalowanym gigantycznym bochenkiem chleba głośno z dumą całemu światu, że wiezie „Rozkosz matki”. (Christie A., Dom nad kanałem, tłum. A Bańkowska)⁶⁴

Kawał drogi – bardzo daleko, duża odległość: *Trudno powiedzieć, dlaczego przychodził, skoro Mergellina ma swojego własnego księdza, a z Bagnoli taki kawał drogi.* (Herling – Grudziński G., Gorący oddech pustyni)⁶⁵

Końska dawka (kuracja) – duża dawka lekarstwa, przewyższająca zwykle stosowanie: *Tym razem lekarz zaaplikował mu końską dawkę lekarstwa i Jacek wreszcie poczuł się lepiej.*

Ktoś omal nie wyskoczył ze skóry – być bardzo przejętym, poruszonym, bardzo czegoś chcieć: *To mało powiedzieć: będzie rad. On ze skóry wyskoczy, jak mu pan powie.* (Pruszyński Ksawery, 1948: 38)

Ktoś (o) mało nóg nie połamie – biegnie bardzo szybko, bardzo się spieszy: *Uciekał tak, że o mało nóg nie połamał.*

Lwia część czegoś – znaczna, większa część czegoś: *Lwia część dochodów szła na bieżące wydatki, więc nie dało się wiele zaoszczędzić.*

(Mieć) całą furę (czegoś) – dużo: *To Krzysiek mnie nagrywał, jak ja byłem mała, jak byłem, chyba w szpitalu, czy w sanatorium, jak miałam chyba, tam nie wiem, niecałe trzy lata, i też się nauczyłam całej fury jakichś fajnych piosenek, i potem ciągle śpiewałam w domu. I też mnie nagrał, ale skasował później.* (Rozmowa bezpośrednia, 1999)⁶⁶

Mieć kogoś (czegoś) po dziurki (powyżej dziurek) w nosie (powyżej uszu) – mieć kogoś dosyć, posiadać coś w nadmiarze, mieć czegoś za dużo: *Iza miała po dziurki w nosie gadulstwa swojej współlokatorki, wyprowadziła się więc przy pierwszej nadarzającej się okazji.*

⁶⁴ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

⁶⁵ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

⁶⁶ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

Mieć czegoś potąd – pot. mieć coś w nadmiarze: *Nasza firma miała zamówień potąd, więc musiała zwiększyć zatrudnienie.*

(Mieć) Matuzalemowe lata (wiek) – książk. późna starość: *Trzeba mieć wiek Matuzalemowy, żeby móc powiedzieć, że się tęskni za monarchią w Polsce.*⁶⁷

Na dużą (większą) skalę – w dużym (większym zakresie), w wielkich rozmiarach, z rozmachem: *Kołodko chce na dużą skalę oddłużyć przemysł. Pompować pieniądze podatników w rozpadające się spółki i w ten sposób gasić potencjalne wybuchy niezadowolenia, strajki, demonstracje uliczne.* („Newsweek”, 30/ 2002)⁶⁸

Na wołowej skórze by nie spisał - czegoś jest bardzo dużo, nadmiar: *Nie mogę już wierzyć Iwonie. Jej dotychczasowych oszustw na wołowej skórze by nie spisał.*

Pełną garścią (pełnymi garściami) – bez ograniczeń, w obfitości, w dużych ilościach: *Cieszymy się życiem, póki można. Trzeba z niego czerpać pełnymi garściami, bo nigdy nie wiadomo, ile trosk nas jeszcze czeka.*

Pić (chłonąć) coś jak gąbka – przyswajać sobie, wchłaniać coś w siebie intensywnie: *Wszędzie piło się wino jak gąbka.* (Żeromski Stefan, 1953 – 1956: 141)

Przemoknąć do (suchej) nitki (nie została na nim ani jedna sucha nitka) – całkowicie, do ostatka: *Oprócz zmoknięcia do nitki nic się jej złego nie stało.* (Niemcewicz Julian Ursyn, 1936: 9)

Spalić się doszczętnie (na popiół) – całkowicie: *Dom spalił się na popiół.*

Z hakiem – z zapasem, nadmiarem, ponad: *Już niewiele zostało nam drogi do pokonania, jakieś dwa kilometry z hakiem.*

⁶⁷ <http://lubczasopismo.salon24.pl/salontowarzyski/post/302338,slub-w-uk-a-restytucja-monarchii-w-polsce>.

⁶⁸ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

6.2. Brak, mała ilość

Ani śladu – wcale, w ogóle: *Zima już dawno się rozpoczęła, a śniegu ani śladu.*

Ani (ni) w ząb – wcale, w ogóle, zupełnie – zwykle z czasownikami: nie rozumieć, nie znać itp.: *Pojechała do USA, ale na początku nie miała łatwego życia, bo angielski nie znała ani w ząb.*

(Ani, jak) na lekarstwo – wcale, w ogóle, ani trochę, bardzo mało: *Dzieci przyjechały na ferie w góry, a tu śniegu ani na lekarstwo.*

Być (rzadkim) gościem w (we własnym) domu – bardzo mało przebywać we własnym domu: *Rzadkim gościem w domu bywał, a i te chwile, co był, to więcej w lesie ze strzelbą aniżeli w izbie przepędzał.* (Junosza Klemens, 1899: 207)

(Być) w zasięgu ręki – bardzo blisko, łatwo dostępnym: *Kurtka z gore-texu nie jest tania, ale warto ją kupić, bo będzie przydatna nie tylko podczas narciarskich eskapad. Oczywiście konieczne są jeszcze odpowiednie spodnie, rękawiczki, gogle lub okulary i obowiązkowo nakrycie głowy. Wszystko w zasięgu ręki, w rozmaitych rozmiarach i kolorach. Jedyne problem stanowią pieniądze, które na tę przyjemność trzeba wydać.* („Świat i podróże”, 12/ 1995) ⁶⁹

Figa s makiem – pot. nic, nic z tego: *Myślałem, że w końcu uda mi się przepłynąć to jezioro, a tu, niestety, figa z makiem.*

Guzik (z pętelką) – wielkie nic: *Co mu dało tamto przedwojenne politykowanie [...] Co mu to dało; Guzik z pętelką.* (Jackiewicz Aleksander, 1952: 87)

Kropla w morzu czegoś – niewystarczająca ilość czegoś: *Przyznane przez państwo dotacje na domy dziecka to kropla w morzu potrzeb, ale dobre i to.*

Na małą (mniejszą) skalę – w małym (mniejszym) zakresie, w niewielkim wymiarze, w pomniejszeniu: *W siedzibie BBC, Pałacu Lubomirskich, mają szansę spotkać jednego z*

⁶⁹ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

*ministrów, których Goliszewski zaprasza na dyskusje z biznesem. To też nobilituje, chociaż na nieco mniejszą skalę. („Polityka”, 7/ 2005)*⁷⁰

Na wyciągnięcie ręki – bardzo blisko: „Joanne Rowling: magiczny świat na wyciągnięcie ręki”. Cykl brytyjskiej autorki o Harrym Potterze robi na świecie furorę. („Polityka”, 48/ 2002)⁷¹

Nie ma w tym za grosz (ani źdźbła) prawdy – mało, trochę, wcale nic: *Ma pan charakter i opanowanie, którego ja za grosz nie posiadam.* (Uniłowski Zbigniew, 1937: 65)

Nie mieć (zielonego) pojęcia o czymś – nic nie wiedzieć, nic nie umieć: *Nie mogę mu powierzyć samodzielnej wachty. Nie ma zielonego pojęcia o nawigacji.* (Meissner Janusz, 1952: 99)

Nie widać ani na krok (świata nie widać) – jest ciemno, jest mgła: *Noc zapadła zupełnie czarna, tak że na krok nie było nic widać.* (Sienkiewicz Henryk, 1949 – 1951: 201)

O rzut kamieniem – bardzo blisko, niedaleko: *Elegancki kompleks kinowo-widowiskowy. Jeśli do nich doliczyć jeszcze 251 miejsc znajdującego się w sąsiedniej kamienicy Apolla, to w sumie Kraków ma teraz – o rzut kamieniem od Rynku Głównego – centrum filmowe, z którego jednorazowo może skorzystać 700 widzów.* („Rzeczpospolita”, 258/ 1997)⁷²

O włos – o małą ilość: *I w ten sposób wyborcze porażki szefa Unii Wolności i rzecznika Porozumienia 2002 stały się największymi sensacjami oleśnickich wyborów. W. Mieszala od mandatu był o włos. Właściwie o głos, a dokładnie o dwa.* („Panorama Oleśnicka”, 42/ 1998)⁷³

⁷⁰ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

⁷¹ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

⁷² Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

⁷³ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

Pod nosem (bokiem) – w pobliżu, blisko: *Ile nas jest. Każdemu po jednym na głowę. Dużo nas jest. Siedmioro. Yhy. Jeszcze wracając do tej szkoły. Bo tak, praktyki będą tu na miejscu, ma bliźniutko, dosłownie pod nosem. A to jest szkoła zawodowa? Tak.* („Rozmowa o rodzinie, o psach, o kosmetyce”, 2000)⁷⁴

Pod ręką – na wyciągnięcie ręki, bardzo blisko: *Przydatności portali dla wszystkich użytkowników Internetu – nawet tych najbardziej sprawnych w wyszukiwaniu informacji – nie sposób przecenić. Zamiast sprawdzić setki adresów stron w Internecie, wszystko mamy pod ręką – wyświetlone na pierwszej stronie.* („Rzeczpospolita”, 30. 12. 2000)⁷⁵

Policzyć (zliczyć) kogoś (coś) na palcach (jednej ręki) – kogoś, czegoś jest bardzo mało: *Wydawałoby się, że za interesowanie kursami komputerowymi będzie duże, tymczasem okazało się, że chętnych można było policzyć na palcach jednej ręki.*

(Robić co, uczyć się, opowiadać itp.) po łebkach – pobieżnie, powierzchownie, niedokładnie: *Ja i prawa magdeburskiego po łebkach liznąłem.* (Żeromski Stefan, *Opowiadania* tom 2, 1949)

Starczyć na jeden ząb – trochę nasycić, być w niewielkiej ilości: *Nie było tam wiele, ale zawsze starczyło na jeden ząb.* (Grabowski Jan, 1950: 86)

Tyle, co brudu za paznokciem – pot. bardzo mało, prawie nic: *Po burzliwych wakacjach pieniędzy zostało mu tyle, co brudu za paznokciem.*

Tyle, co kot napłakał – pot. niewiele, prawie nic: *Nie ma się co dziwić, że jesteś taka chuda. Jesz zwykle tyle, co kot napłakał.*

⁷⁴ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

⁷⁵ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

6.3. Intensywność

Bez pamięci – szalenie, z całej duszy: *Długo szukał towarzyski życia, ale gdy już ją znalazł, zakochał się w niej bez pamięci i tylko miłość się dla niego od tej pory liczyła.*

Bez reszty – całkowicie, zupełnie, wyłącznie: *Oddał się malarstwu bez reszty, zaniedbując wszystkie obowiązki.*

Całą duszą (z całej duszy, z głębi duszy) – z całych sił, bardzo: *Z całej duszy chciałabym ci pomóc, ale sama nie bardzo wiem, co zrobić w takiej sytuacji.*

Całą (pełną) parą – z największą możliwą szybkością: *W tej fabryce jeszcze do niedawna był zastój w produkcji, ale teraz praca ruszyła pełną parą.*

Całym sercem (z całego serca) – z całych sił, bardzo, z zaangażowaniem: *Całym sercem jestem z tobą, ale niestety nie mogę ci pomóc.*

Co chwilę (co chwila) – w krótkich odstępach czasu, raz po raz: *Para z lokomotywy rozpełzła się wśród stojących w pobliżu białych domków. Co chwila ktoś stamtąd wychodził, słychać było posapywanie. (Ławronicz Marek, Diabeł na dzwonnicy)⁷⁶*

Co (ile) sił w nogach – bardzo szybko: *Gdy zobaczyła w bramie opryszków, ruszyła co sił w nogach w miejsce mniej odludne.*

Do ostatniej kropli – do dna, całkowicie, zupełnie: *Wypić co do ostatniej kropli.*

Do ostatniej kropli krwi – do końca, dopóki starczy sił i życia, do śmierci: *Walczyć do ostatniej kropli krwi.*

Do pewnego stopnia (w pewnej mierze) – częściowo: *Niekiedy, zależności od większości tego udziału bywają wyróżniane różne stopnie dominacji. Subiektywizm poprzedniego podejścia zostaje tu zmniejszony ale tylko do pewnego stopnia. („Przegląd Geograficzny”, 1/ 1977)⁷⁷*

⁷⁶ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

⁷⁷ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

Do upadłego – do kresu sił, do wyczerpania wszystkich środków: *Bili się do upadłego i nikt nie był w stanie ich rozdzielić.*

Do utraty tchu – do utraty sił, bardzo długo, zapalczywie: *Na ostatnich metrach wyścigu wszystkim brakowało już sił, pedalowali więc do utraty tchu, byle tylko dotrzeć w czołówce do mety.*

Krzyczeć (drzeć się) na cały głos – bardzo głośno: *Widzę nieraz jak piosi specjalnie utrudniają przejazd kierowcom na przejściach i w miejscach niedozwolonych – idą opieszale, leniwie, po prostu na złość. Chwilami mam ochotę krzyczeć na cały głos „dlaczego obrzydzamy sobie życie?” („Motor”, 40/ 1975)⁷⁸*

(Myśleć o czymś) dniem i nocą – bez ustania, bez przerwy: *Leżałem w domu dniem i nocą, pielęgniarki przychodziły i znikaly jak fantomy, okno, w które się wgapiłem, czerniało, bladło, jaśniało i znowu przechodziło w czerń, a ja znieść nie mogłem monotonii upływu czasu i własnej bezwoli. (Kowalewski Włodzimierz, Bóg zapłac!)⁷⁹*

Nad podziw – niezmiernie, nieprawdopodobnie: *Staś zachowywał się nad podziw bohatersko. Gdyby nie on, mała Nel nie przeżyłaby przeprawy przez Afrykę.*

Nad wszystko w (na) świecie – bardzo: *Kochał Ewę nad wszystko w świecie i dlatego spełniał każdą jej zachciankę.*

Nad wyraz – w bardzo dużym stopniu: *Propozycja wyjazdu do Ameryki była dla Ewy nad wyraz kusząca, ale nie mogła zostawić rodziny.*

Nad życie – bardzo, ponad wszystko: *Boleśnie odczuł wyjazd na studia do innego miasta. Rodzice kochali go nad życie i stwarzali mu cieplarniane warunki, a tutaj musiał radzić sobie sam.*

Ni mniej, ni więcej – uwydatnienie niezwykłości, niespodziewanego charakteru czegoś, dokładnie tak!: *Kończąc tę notkę, zerknąłem jeszcze raz na płytkę, żeby sprawdzić, gdzie*

⁷⁸ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

⁷⁹ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

powstała, i słowo honoru, osłupiałem! Otóż została nagrana w Kung Fu Bakery w – ni mniej, ni więcej – Portland w Oregonie! („Polityka”, 7/ 2005)⁸⁰

***Ni stąd, ni zowąd** – nagle, nieoczekiwanie, bez uprzedzenia: Siłacz opowiadał jakąś zabawną historię, która jednakże nie była zabawna, tak że zaledwie jeden tylko z przygodnych słuchaczy uśmiechnął się z łaski (...). Cyklopowi nie podobało się to i zaczepnym spojrzeniem spojrzał dokoła. Nie było sprawą bezpieczną zaczepienie któregoś ze znanych wojowników, atleta przeto wyszukał wśród gromadki najsłabszego, aby za nim wziąć pomstę za swoje niepowodzenie. – Z ciebie można by zrobić przynętę na żaby – powiedział ni stąd, ni zowąd, patrząc twardo w oczy Zbyszka. (Makuszyński K., Wyprawa pod psem)⁸¹*

***O niebo** – o wiele: Ubiegłoroczny wakacyjny wyjazd był udany, ale tegoroczny okazał zaczął pracować na wolnych obrotach.*

***(Pracować) do siódmych potów** – ze wszystkich sił, do całkowitego zmęczenia: Zaczyna się nerwowa biegania piętrami w dół; w górę pną się w siódmych potach tylko ci silniejsi. Mniej zdolni fizycznie mieszkańcy wieżowca (i goście z zewnątrz) czekają nolens volens w hallu na parterze aż „pan konserwator” usunie defekt. („Przekrój”, 1121/ 1966)⁸²*

***(Pracować, poruszać się) na (małych, wolnych, wysokich, dużych, pełnych) obrotach** –techn. (o silnikach, maszynach, pojazdach poruszanych silnikami) działać, poruszać się itp. wolno, szybko: Po kilku przerzutach śmigło skoczyło i silnik. (Meissner Janusz, 1947: 118)*

***(Pracować) w świętek i (czy) piątek** – zarówno w dzień powszedni, jak i w święto, jednakowo przez wszystkie dni w tygodniu: Ubierał się on oryginalnie. Zawsze w zakiecie – świętek czy piątek – biała kamizelka z czarnymi guzikami zapięta pod górę i czarna muszka. („Warszawa naszej młodości”, 1954)⁸³*

⁸⁰ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

⁸¹ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

⁸² Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

⁸³ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

(Raz) od wielkiego dzwonu – bardzo rzadko: *Ja się nie dobijam, ale wiesz, boczek, smażenie to ja, wiesz, smażone potrawy będę musiał odstawić chyba na stałe ze swego jadłospisu, znaczy czas od czasu, od wielkiego dzwonu, coś takiego można zjeść, ale...*⁸⁴

Rękami i nogami – z całych sił: *Rękami i nogami broniła się przed wyjazdem na konferencję, ale nie było nikogo innego, kto mógłby zreferować to trudne zagadnienie.*

Sięgać zenitu – osiągnąć maksymalne nasilenie, największą intensywność: *Kredytowe szaleństwo sięgnęło zenitu, kiedy zadzwoniła Basia (...) i (...) oznajmiła, że kredens (...) ofiarowuje nam (...) w prezencie. („Jestem”, 1/ 1999)*⁸⁵

Szerzyć się jak morowa zaraza (jak ogień, jak pożar) – bardzo szybko: *Przykład ich szedł z góry i szerzył się jak zaraza w poniższych warstwach towarzystwa. (Syrokomla Władysław, 1875: 105)*

W każdym calu – w pełni, całkowicie, od początku do końca, pod każdym względem: *A zapowiedział Wałęsa, że chce być prezydentem wszystkich Polaków. Moim – nie! Głosowałem na Kwaśniewskiego, bo uważam, że jest on od Wałęsy lepszy (jako kandydat na prezydenta) w każdym calu. A rewolucja nie ma tu nic do rzeczy. („Dziennik Poznański”, 262/ 1995)*⁸⁶

Z całej duszy – szczerze, serdecznie: *Z całego serca dziękuję ci za pomoc. Nie wiem, jak bym sama sobie poradziła.*

Z całych sił – z zaangażowaniem, z dużym wysiłkiem: *Z całych sił starał się uczyć, ale nie zawsze starczało mu cierpliwości.*

Za dwóch – bardzo dużo, w dużych ilościach: *Jadł za dwóch, więc żona nie mogła nadążyć z gotowaniem posiłków.*

Za dziesięciu – bardzo dużo, w dużych ilościach: *Pracował za dziesięciu, nic więc dziwnego, że zaczął tracić zdrowie.*

⁸⁴ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

⁸⁵ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

⁸⁶ Zapożyczono z Wielkiego słownika frazeologicznego.

Za wszelką cenę – wszelkimi metodami: *Trzeba wreszcie za wszelką cenę utrzymać import czasopism i książek naukowych – ograniczanie tych wydatków to gorzej niż zbrodnia – to błąd, który mścić się będzie jeszcze po latach.* („Życie i Nowoczesność”, 553/ 1981)⁸⁷

Za wszystkie czasy – bardzo dobrze, jak rzadko kiedy: *Nie widzieliśmy się dawno. Chciałoby się opowiedzieć wszystko za wszystkie czasy.* („Przekrój”, 1214/ 1968)⁸⁸

Ze wszech miar – książk. całkowicie: *To wspaniały człowiek, wzór ze wszech miar godny naśladowania.*

Znać każdy kąt czegoś – bardzo dobrze, do szczegółów: *Idę ulicą mojego miasta. Przedwieczorny spacer, zasłużony wypoczynek po całodziennym zmęczeniu. Znam tu każdy kąt. Wiem, jaką wystawę minę za rogiem. Przechodnie...* (Heller Michał, *Usprawiedliwienie wszechświata*)⁸⁹

⁸⁷ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

⁸⁸ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

⁸⁹ Zapożyczono z Korpusu Języka Polskiego Wydawnictwa Naukowego PWN.

7. Czeskie frazeologizmy – miara

Ani co se za nehet vejde (vleze) – ani trochu

Ani za mák – vůbec ne

Až do morku kostí – velmi hluboce

Až do roztrhání těla – s maximálním vypětím, až do úplného vyčerpání

Až na konec (kraj) světa – velmi daleko, do dalekých zemí

Bez přestání – bez přerušení, ustavičně, stále

(Být) dojatý až k slzám - silně

(Být) doma jen hostem – velmi zřídka

(Být) jako kapka v moři – nepatrný a ztracený

(Být) jako na dlani – dobře, pěkně viditelné

(Být) na dosah ruky - blízko

Být něčemu na hony vzdálen – velice

(Být) o chlup menší (větší) – nepatrně, o něco málo

(Být) starý jako Metuzalém – velmi starý

Být v něčem (namočený) až po krk (spadnout do něčeho až po krk) – být zapletený do velkých nepříjemností

Celým srdcem (z celého srdce, z hloubi srdce) – horoucně, opravdově

Cítit něco až v útrokách – velice intenzivně, do hloubky

Co mu nohy stačí – co nejrychleji

(Čekat) do soudného dne – velmi dlouho

Den co den – opakovaně a dlouhodobě, každý den

Do jisté míry – omezuje stupeň příslušné činnosti, zčásti

Do (z) hloubi duše (z duše) – např. nenávidět apod., nesmírně

Do poslední chvíle (do posledního okamžiku) – až do určitého časového limitu, do konce života, do smrti

Do poslední kapky – až do úplného konce

Do poslední kapky krve - s vynaložením všech vlastních sil, s houževnatostí a vytrvalostí až do ztráty vlastního života

Do posledního dechu – až do smrti

Do značné míry (ve značné míře) – hodně, silně

Dobrá míra – tolik množství, kolik náleží, popř. i více

Jako houby po dešti – velmi rychle

Jednou za uherský rok (měsíc) – (nežádoucně) zřídka, vlastně nikdy

(Je to) co by kamenem dohodil – velmi blízko

Je toho dvakrát do huby – velmi málo

Jedním dechem – rychle a bez přerušení

Kam oko dohlédne – o něčem viditelném po celém obzoru

Každou chvíli (každým okamžikem) – velmi často

Křičet (řvát) na celé kolo – ze všech sil

Kudy chodí, tudy ... - bez přestání

Málem vyletět (div nevyletět) z kůže – velmi se rozčítit

Mít co hrdlo ráčí – všeho hojnost

Mít fůru (dětí, peněz, práce, času) – hodně

Mít něčeho habaděj (až do aleluja) – mít něčeho nadbytek

Mít něco na dosah ruky (u ruky) – velmi blízko

Mít něčeho po čertech málo – velmi málo

Mít něčeho nad hlavu (až na vrch hlavy) – velmi mnoho

Myslet na něco vstávaje lehaje – nepřetržitě

Nade vše na světě – nejvíc ze všeho

Na každém kroku – všude a stále

Na nejvyšší míru (do nejvyšší míry, nejvyšší měrou) – maximální stupeň, nanejvýš

Na plné obrátky – velmi intenzivně

Není v tom ani za mák pravdy – ani trochu

Není vidět (ani) na krok – je úplná tma

O hlavu (větší, menší) – při srovnání dvou lidí z hlediska jejich tělesné výšky, převyšující druhého

Od hlavy až k patě – při posuzování zevnějšku někoho, zdůrazňuje okolnost, že jde o celý zevnějšek, že jde též o prohlídku zevrubnou

Plnou parou – velmi intenzivně, s vervou

Plnými hrstmi – nenasytně, ve velkém množství

Pracovat na plné obrátky – velmi intenzivně

Pracovat svátek nesvátek – stále, bez přerušení

Praskat ve švech – něco je úplně plné

Promoknout (až) na kůži (do poslední nitky, nezůstala na něm nitka suchá) – úplně

S mírou – v přiměřeném množství, rozsahu

Shořet na troud – úplně

Spočítat na prstech jedné ruky – něčeho je velmi málo

(Stisknout) až kosti praskají – velmi silně

Šířit se jako mor – velmi rychle

(To je) dávka jako pro koně (vola) (koňská dávka) – neobyčejně silná dávka léků

V hojné (nemalé, netušené) míře – velké množství něčeho

V jednom tahu – např. lhát, nepřetržitě, bez ustání

Ve dne v noci – nepřetržitě a po celou denní i noční dobu, neustále, nepřetržitě

Vědět starou bačkoru (belu) – nevědět vůbec nic

Vkládat (vložit) do něčeho celé své srdce – věnovat se něčemu nadšeně, se zápalem

Vrchovatou měrou – vysoký stupeň, velmi nadmíru

Vší silou (ze všech sil) – s využitím veškeré energie, síly

Z plna hrdla – hlučným hlasem, naplno, bez zábran

Za každou cenu – bez ohledu na skutečnou hodnotu, s cílem něčeho dosáhnout, něco provést bez ohledu na okolnosti, předpoklady, důsledky

Znát každý kout – velmi dobře, do detailů

Znát něco (jen) z rychíku – jen velmi zběžně, povrchně

(Zpívali) až se hory zelenaly – velmi hlasitě, s vervou

Zakończenie

Celem niniejszej pracy było przedstawienie frazeologizmów z zakresu tematów wartość nominalna i miara, porównanie z czeskimi frazeologizmami z tej samej dziedziny i utworzenie słownika, który jest częścią pracy.

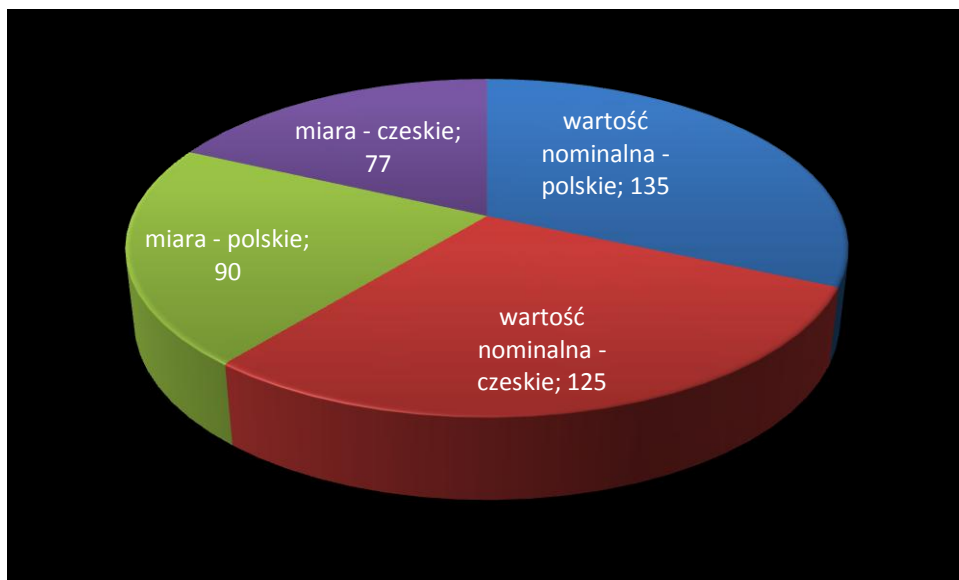
Podczas gromadzenia związków frazeologicznych, doszłam do wniosku, że według znaczeniowych kryteriów mogą być podzielone do mniejszych podgrup dla lepszej przejrzystości. Frazeologizmy dotyczące wartości nominalnej zostały podzielone na poddziały: bogactwo, łatwe i duże dochody; biedy, nędzy; cena, sprzedaż, wartość; długi, kredyty; oszczędzanie; pieniądze, grosz, forsa, cent; działania gospodarcze, sprawy finansowe. Z kolei zaś frazeologizmy wypowiadające o mierze podzieliłam na podgrupy nadmiar, duża ilość; brak, mała ilość; intensywność.

Również zgromadziłam czeskie frazeologizmy dotyczące tematów wartość nominalna i miara. W załączniku mojej pracy jest słownik, w którym są polskie frazeologizmy i ich czeskie odpowiedniki. Słownik konstruowałam według podanych podgrup, pojawia tam się frazeologizm i jego wytłumaczenie. Oczywiście nie do każdego polskiego frazeologizmu znalazłam czeski a nie każdy czeski frazeologizm ma swój polski odpowiednik, ale w słowniku są podane wszystkie, również te, które nie mają swojej pary, a mieszczą się w ramach danego tematu. Słownik ten może służyć szczególnie tłumaczom, którzy w swoich tłumaczeniach napotkają się z frazeologizmami, bowiem frazeologizmów nie można tłumaczyć według pojedynczych słów, lecz jako całość, także we frazeologii pojawiają się fałszywi przyjaciele tłumacza⁹⁰ Np.: *siedzieć na pieniądzach* x *sedět na penězích*, *wyjść z pieniędzmi* x *vyjít s penězi*. Z doświadczenia wiem, że jest mało czesko – polskich lub polsko – czeskich słowników frazeologicznych i często dochodzi do podwójnego tłumaczenia, najpierw na język angielski a potem na język polski lub czeski, dlatego myślę, że słownik ten może być przydatny.

⁹⁰ Fałszywi przyjaciele tłumacza – para słów lub wyrażen brzmiących w dwóch językach tak samo lub podobnie, ale mających inne znaczenia. (<http://www.wykop.pl>).

Teraz chciałabym przedstawić wyniki ilościowej analizy frazeologizmów. Z danych zrobiłam diagramy.

W pierwszym diagramie jest całkowita ilość wszystkich spisanych frazeologizmów, podzielona na frazeologizmy dotyczące wartości nominalnej i miary, a także polskie i czeskie.

W drugim diagramie pokazany jest stosunek wszystkich polskich frazeologizmów w zakresie tematycznym wartość nominalna i miara do frazeologizmów, które mają swoje ekwiwalenty w obuch językach.

Bibliografia

Literatura

Współczesny język polski, red. BARTMIŃSKI, J., Lublin 2001.

Słowniki

LEBDA, R., *Wielki słownik frazeologiczny*, red. LATUSKA, A., Kraków 2008, Wydanie I.

MÜLDNER – NIECKOWSKI, P., et al., *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*, Warszawa 2004, Wydanie IV.

SKORUPKA, S., *Słownik frazeologiczny języka polskiego 1*, Warszawa 1974, Wydanie II.

SKORUPKA, S., *Słownik frazeologiczny języka polskiego 2*, Warszawa 1974, Wydanie II.

Czesko-polski słownik zdradliwych wyrazów i pułapek frazeologicznych, red. ORŁOŚ T. Z., Kraków 2003, Wydanie I.

Česko – polský frazeologický slovník, MRHAČOVÁ, E., BALOWSKI, M., Ostrava 2009, Vydání I.

Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy neslovesné, ČERMÁK, F., et al., Praha 1988, Vydání I.

Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy slovesné 1-2, ČERMÁK, F., et al., Praha 1994, Vydání I.

Słownik frazeologiczny w układzie tematycznym i alfabetycznym, red. GŁUCH, W., Wrocław 2003, Wydanie I.

Słownik czesko-polski, SIATKOWSKI, J., BASAJ, M., Warszawa 2007, Wydanie III.

Uniwersalny słownik języka polskiego 1 - 4, red. DUBISZ, S., Warszawa 2003, Wydanie II.

Wielki słownik języka polskiego, red. DUNAJ, B., Warszawa 2009, Wydanie II.

Źródła internetowe

<http://www.frazeologia.pl/> 19. 04. 2011

<http://www.bryk.pl/> 19. 04. 2011

<http://pl.thefreedictionary.com> 19. 04. 2011

<http://www.edupedia.pl/> 19. 04. 2011

<http://slovniki.gazeta.pl/> 19. 04. 2011

<http://www.sciaga.pl/slovniki-tematyczne/> 19. 04. 2011

<http://korpus.pwn.pl/> 26. 04. 2011

<http://forum.interia.pl/watek-chronologicznie/czy-jestescie-za-wyplata-odszkodowan-250-tys,1003,1255952,0,c,3,49,0,0> 03. 05. 2011

http://pl.wiktionary.org/wiki/ubogi_krewny 03. 05. 2011

<http://pulapkismallbiznesu.pl/#> 03. 05. 2011

http://pochodnia.pzn.org.pl/artukul/398-moze_i_zwariowa_em_ale.html 03. 05. 2011

<http://www.gp24.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20090119/BIZNES/153567893> 03. 05. 2011

<http://portfeldomowy.pl/360/jak-wyjsc-z-dlugow-dlaczego-poczatki-sa-trudne-i-co-powtarzac-sobie-codziennie-rano> 03. 05. 2011

http://www.wspolnota-polska.org.pl/index.php?id=od_gill106 03 05. 2011

<http://www.grupy.egospodarka.pl/Ile-kosztuje-wpis-hipoteki-do-ksiegi-wieczystej,t,134325,8.html> 03. 05. 2011

http://www.opoka.org.pl/biblioteka/Z/ZR/zk_kluczzcz.html 03.05.2011

http://www.felieton.pl/196_list-wkurzonego-meza---turbo-diesel-i-olej-rzepakowy-ale-syn-ma-wtrysk.html 03.05.2011

http://warszawa.gazeta.pl/warszawa/1,34889,7530113,Bija_sie_o_wladze_a_unijne_pieniadze_przepadaja.html 03.05.2011

http://www.gazetakrakowska.pl/magazyn/223184,najwazniejsza-kelnerka-krakowa,id,t.html?cookie=1#material_3 03.05.2011

<http://www.forumogrodnicze.info/viewtopic.php?f=2&t=42247&start=42> 03.05.2011

<http://turcjawsandalach.pl/content/pobyt-w-istambule> 03.05.2011

<http://lubczasopismo.salon24.pl/salontowarzyski/post/302338,slub-w-uk-a-restytucja-monarchii-w-polsce> 05.05.2011

<http://www.wykop.pl> 05.05.2011

SŁOWNIK POLSKICH FRAZEOLOGIZMÓW I ICH CZESKICH ODPOWIEDNIKÓW

Wartość nominalna

Bogactwo, łatwe i duże dochody

Bajońskie sumy – sumy bardzo dużo pieniędzy	Pytel (balík) peněz – velmi mnoho peněz
	Žoky zlata (peněz) – velké množství nahromaděných peněz
Bogaty jak Krezus – bardzo bogaty, majętny	Mocť penězi dláždit - být velmi, nadměrně bohatý, mít nadbytek peněz a nemuset úzkostlivě šetřit, moci jimi rozmařile plýtvat
Być u (przy) żłobu – mieć korzystne stanowisko, dysponować publicznymi źródłami dochodu	Být u (plného) žlabu – mít finančně výhodné veřejné postavení
Czesać kasę – zarabiać pieniądze, zwykle duże	
Dojna krowa – źródło dużego, łatwego dochodu	Dojná kráva – zdroj možného, snadného vykořisťování
Elegancki świat – środowisko ludzi zamożnych	
Kokosowy interes – coś co przynosi szybko duży dochód	Zlatý důl – o něčem, co dobře prosperuje, mnoho vynáší
Kraina mlekiem i miodem płynąca – miejsce obfitujące we wszystko	Země oplývající mlékem a strdím – kraj, kde je všeho dostatek
Kura znosząca złote jajka – źródło dużych i łatwych dochodów	Slepice, která snáší zlatá vejce – někdo, kdo přináší velký užitek (majetek)
Mieć wypchany (pełny, duży) portfel – być bardzo bogatym	Mít peněz jako želez (smetí, šlupek) – velmi mnoho
Nabijać (nabić, napelnić) kiesę – wzbogacać się	Mastit si (namastit si, namazat si) kapsu – obohacovat se

	Vytloukat (vytlouci) z něčeho kapitál – snažit se vytěžit z něčeho co největší prospěch, výhody
Okrągła sumka – dużo pieniędzy	Královská odměna – štedrá, velkorysá finanční odplata, náhrada jako uznání za něco
	Velké peníze – značná, mimořádná, nadměrná finanční částka (získaná, vydaná, nashromážděná)
Opływać w dostatki – być bardzo dobrze sytuowanym, żyć w luksusie	Dobré bydlo – výhodné, hmotné zabezpečení, postavení s pohodlným živobytím a spokojeným životem
Potrząsnąć kiesą – być hojnym, finansować kogoś	Pustit korunu (peníze) – výrazně, značně uvolnit peníze, zachovat se finančně velkoryse
Robić interes na czymś (kimś) – bogacić się, z bogacać się kosztem kogoś	Hospodařit do své kapsy – obohacovat se z cizího
Róg obfitości – źródło obfitości, dostatku	Roh hojnosti – nadbytek, blahobyt
Skok na kasę – bezprawne przygarnięcie sobie czyichś, najczęściej państwowych pieniędzy	Hrabat peníze – chamtivě usilovat o velký zisk a stále hromadit své peníze, jmění
Sukces kasowy – duży sukces finansowy, film (sztuka) przynosząca ogromne zyski	Zlatý důl – o něčem, co dobře prosperuje, mnoho vynáší
Z wypchanym portfelem – z bardzo dużą kwotą pieniędzy	
Zbijać (zbić) fortunę (kapitał) na czymś – dorabiać się majątku	Tanec kolem zlatého telete – jednostranně přepjaté zaměření (jednotlivce, společenských skupin) na získávání peněz a hmotných statků a jejich rozmnožování
Złoty cielec – majątek, bogactwo	Žoky zlata (peněz) – velké množství

	nahromaděných peněz
Žít na vysokéj stopie – být bohatým, mít víc peněz než potřeba na žít, žít v luxusu	Moc peněz dlatit – být velmi, nadměrně bohatý, mít nadbytek peněz a nemuset úzkostlivě šetřit, moci jimi rozmařile plýtvat
Žít z procentů (z odsetek) – utrzymywać się ze zysků, jaké přinášá ulokované v banku peníze	
Žlá zlá (zlata žlá) – zdroj rychlého i velkého příjmu	Zlatý důl – o něčem, co dobře prosperuje, mnoho vydělá

Bída, nuda

Bída až pizczy – velká, strašná bída	Holá bída – stav naprosté chudoby a nouze
Bída (bida) z nudą – krajná bída, nuda	Bída s nouzí – nedostatek
Bída zajrzála komuś w oczy (do domu) – někdo našel se v špatné situaci materiální	Žebrotá žebračka – zcela chudý, potřebný člověk
Biedny jak myś kościelna – velmi biedný	Chudý jako kostelní myš – zcela nemajetný
Być (zostać) bez grosza przy duszy – nie mieć pieniędzy	Mít vysoko do žlabu – nebýt na tom finančně moc dobře, být chudý
Być na skraju przepaści (bankructwa) – znajdować się w sytuacji poważnego zagrożenia finansowego	Být na mizině – mít nouzi
Być (zostawać) bez środków do życia – nie mieć pieniędzy	Nemít nazbyt – nemít nadbytek peněz
	Mít holý zadek – být nemajetný
Chodzić (iść) po prośbie – žebrać	Chodit o žebračké holi – žebrot
	Jít žebrotou – žebrot
Chude lata – čas, kdy se objevují materiální problémy	
Cieężko prać (śpiewać) – żyć w niedostatku, przeżywać trudności, niepowodzenia	Smrdět grošem (korunou, krejcarem, halířem) – být bez peněz

Czarna godzina – czas wielkich trudności życiowych, najczęściej materialnych	
Doprowadzać kogoś do ruiny – do bankructwa	Privést někoho (něco) na buben (na mizinu) – finančně zruinovat
Dostać po kieszeni – ponieść znaczne straty finansowe	
Dziurawa kieszeń – brak pieniędzy, bieda	Prázdná kapsa – nedostatek peněz, popř. stav bez finančních prostředků
	Na to mi moje kapsa nestačí – tolik peněz nemám
Goły jak (niczym) święty turecki – bardzo biedny, taki, który w danej chwili nie ma środków do życia	Je čistý jako slovo Boží – zcela bez peněz
Iść (pójść, puścić) z torbami – zbankrotować	Přijít na buben – zchudnout, zbankrotovat
Klepać biedę – nie mieć pieniędzy na utrzymanie, z trudem zaspokajając własne potrzeby	Třít bídu s nouzí – žít v nedostatku
Nie mieć co do garnka włożyć – żyć w biedzie	Nemít co do hrnce – žít v bídě, nedostatku
Mieć pustą kieszeń (puste kieszenie) – brak pieniędzy	Mít děravou kapsu (prázdnou kapsu, mít jednu kapsu prázdnou a druhou vysypanou) – být bez peněz
	Nemít ani groš (vindru, orla, vorla, halěr) – být bez peněz
Staczać się (stoczyć się, spaść) na (samo) dno – być w coraz gorszym położeniu finansowym	
Ubogi krewny – niezamożny	Chudý příbuzný – člověk, který má pocit, nebo na kterého se hledí jako by byl méněcenný ve srovnání s jiným (jinými) téhož užšího společenství, se zřetelem k jeho malému majetku
Wpędzić kogoś w biedę (nędzę) –	Privést někoho (něco) na buben (na

spowodować czyjaś biedę, narazić kogoś na biedę	mizinu) – finančně zruinovat
Zakosztować (skosztować, zaznać) biedy – doświadczyć biedę	Mít vysoko do žlabu – nebýt na tom finančně moc dobře, být chudý
Zejsť na dziady (psy) – zubožec, popaść w nędzę	
	Hladová mzda – velmi nízký plat nezajišťující ani základní životní potřeby, požadavky
	Nemít na rozdávání (vyhazování) – nemoci si dovolit zbytečně utrácet

Cena, sprzedaż, wartość

Cena nie gra roli (bez względu na cenę, za wszelką cenę) – obojętnie za jaką cenę	
Ceny lecą (poleciały) w dół – ceny się zmniejszyły, towar jest tańszy	Ceny jdou dolů – zlevňuje se
Ceny poszły w górę – ceny wzrosły, towar podrożał	Ceny jdou nahoru (rostou) – zdražuje se
Coś idzie (szło) jak woda – coś sprzedaje się bardzo dobrze, jest rozchwytywane przez odbiorców	
Coś bije po kieszeni – coś kosztuje dużo pieniędzy	Stojí to řůru peněz – velkou sumu peněz
	Jde (leze) to do peněz – jsou s tím velké výdaje
Coś jest na czyjaś kieszeń – ktoś może sobie na coś pozwolić	Pokud kapsa stačí – dokud jsou peníze
Dostępny dla czyjejś kieszeni – o czymś, co nie jest zbyt drogie	
(Kupić/ sprzedać) coś za pół ceny (za pół darmo) – za nižszą cenę	Koupit (prodat) něco pod cenou – levněji, než je běžné
Na wagę złota – bardzo cenne	Za cenu zlata (za drahé peníze) – za velkou

wartościowe, rzadkie, niemal bezcenne	sumu peněz
	Mít cenu zlata- být velmi hodnotný
Płacić (zapłacić) coś od ręki – płacić bezpośrednio	Platit (zaplatit) něco z ruky – přímo, bez bankovních transakcí
Płacić jak za zboże – płacić bardzo dużo, przepłacać	
Słona cena – wysoka cena	Mastná cena – velké finanční náklady
Tani jak barszcz – bardzo tani	Směšná cena – velmi nízká peněžní hodnota zboží, předmětu
Tanim kosztem – niedrogo	
Za frajer – za darmo	Korunová (halířová) cena – velmi nízká peněžní hodnota
Zamrażać (zamrozić) ceny (płace) – decyzjami urzędowymi nie dopuszczać do wzrostu cen, płac	
(Zaproponować) przystępną cenę – zaoferować dobrą cenę	Udělat někomu cenu – nabídnout kupci přijatelnou cenu
(Żądać za coś) wygórowaną cenę – zbyt wysoką cenę	Žádat přemrštěnou cenu – nadsazenou, neúměrně vysokou
	Koupit (prodat) něco nastojato – koupit (prodat) ještě něco nezpracované, v přírodním stavu, nevytěžené, nesklizené a (ještě) rostoucí (např. obilí ještě rostoucí na poli)
	Praštit se (prásknout se) přes kapsu – zaplatit za někoho
	Z vlastní kapsy – za své peníze, na svůj náklad

Długi, kredyty

Dobierać się (dobrać się) do czyjejś kiesy – korzystać z cudzych pieniędzy	
Być w długach po uszy – być bardzo zadłużonym, mieć wiele długów	Být (vězet) v dluzích až po uši (až po krk) – být velmi zadlužen
Kupować (brać, sprzedawać) coś na kredyt (raty) – kupować (sprzedawać coś bez pieniędzy	Koupit (prodat) něco na dluh – brát (poskytovat) zboží bez finanční protihodnoty
Na krechę (kreskę) – na kredyt, zaciągając pożyczkę	Dát (vzít) na sekeru – na dluh
Narobić długów – zrobić wiele długów	Nasekat (nadělat) dluhů – zadlužit se
Popaść w długi – być bardzo zadłużonym, znaleźć się w przykrym, trudnym położeniu z powodu długów	Upadnout do dluhů – zadlužit se
Siedzieć u kogoś w kieszeni – być od kogoś zależnym finansowo, mieć u kogoś długi	
Splacić dług – oddać pożyczone pieniądze	
Tonąć w długach – mieć bardzo dużo długów	Mít dluhů jako kvítí – být velmi zadlužen
	Topit se v v dluzích – mít jich velmi mnoho
Wychodzić z długów – spłacić wszystkie długi	Vysekat se (vymotat se) z dluhů – podařilo se mu splatit všechny dluhy
Zaciągnąć dług – zrobić gdzieś dług	Vzít na sekeru – na dluh
Żyć na cudzy (czyjś) koszt (rachunek) – za pieniądze kogoś innego	Žít na cizí (něčí) účet – za peníze druhého
Żyć na kredyt – mieć bardzo dużo pożyczek	Žít na dluh – ze zapůjčených finančních prostředků
	Čestný dluh – peněžní závazek, jehož zaplacení se považuje za věc osobní cti

Oszczędzanie

Ciulać (składać, zbierać) grosz do grosza – oszczędzać	Skládat krejčárek do krejčárku (korunku ke korunce) – šetřit pomalu, ale systematicky
Ciulać oszczędności – odkładać w trudzie pieniądze, mozolnie robić oszczędności	Obracet každý groš (na dlani) – muset velice šetřit
Chować pieniądze w pończosze – składać, oszczędzać	Dávat (ukládat, schovávat) peníze do punčochy – lakotně, malicherně, úzkostlivě a po malých částkách šetřit
Liczyć się z (každym) groszem – oszczędzać	Muset počítat s každou korunou (krejcarem) – muset promyšleně a důsledně šetřit
Mieć węża w kieszeni – być skąpym	Sedět na penězích – být lakomý a nerad vydávat peníze
	Být chrt na peníze (být držgrešle) – přepjatě šetrný
Odkładać (odłożyć) coś na czarną godzinę – odkładać czas na cięższy, trudniejszy okres w życiu	
Trzymać się za kieszeń – być oszczędnym	Škudlit (škrtit) groš (korunu) (odměřovat na lékárenských vahách) – výrazně, důsledně a všestranně šetřit, být lakomý a nerad vydávat (rozdávat) peníze
Zaciskać (zacisnąć) pasa – żyć bardzo oszczędnie	Utahovat opasek – uskromnit se, šetřit
Żelazny kapitał – pieniądze, których nie można naruszyć ani przeznaczyć na inny, niż założono, cel	Železná zásoba – rezerva uschovaná pro krajní potřebu
	Vyjít s penězi – dobře, šetrně s nimi hospodařit

Pieniądze, grosz, forsa, cent

Być przy forsie – mieć pieniądze, być zamożnym, bogatym	Být při penězích – mít dost peněz, být solventní
Ciężkie (grube, ładne) pieniądze – duże sumy pieniędzy	Těžké (velké) prachy (kapitál) – hodně peněz
Co do grosza (centa) – o pieniądzech, skrupulatnie, z największą dokładnością	Do halíře (koruny, krejcaru) – beze zbytku a zcela přesně
	Na halíř (korunu, krejcar) – zcela přesně
Coś kosztuje marne (nędzne) grosze (parę groszy) – jest to bardzo tanie	Korunová (halířová) cena – velmi nízká peněžní hodnota
	Koupit (prodat) něco za babku (za pár babek, za facku, za pár grošů) – velmi levně
Do (ostatniego) grosza (centa) – o pieniądzech, bez reszty, całkowicie	(Vydát se) do posledního groše (haléře, z peněz) – všechno utratit
Dusić pieniądze (kapitał, złoto) – chować pieniądze, skąpić na wydatki	Škudlit (škrtit) groš (korunu) (odměřovat na lékařských vahách) – výrazně, důsledně a všestranně šetřit, být lakomý a nerad vydávat (rozdávat) peníze
	Každý krejcar (korunu) třikrát (desetkrát) (na dlani) obrátit – být krajně šetrný, před každým placením dlouho a výrazně otálet
Gruba forsa (pieniądze) – dużo pieniędzy	Pěkné (slušné) peníze – dosti velká, značná finanční částka

Gonić się za pieniędzmi – starać się zdobyć, uzyskać pieniądze	Honit se za penězi – být chtivý peněz
Jest źle (krucho, skąpo) z forszą – nie ma pieniędzy	
Judaszowe (judaszowskie) srebrniki (pieniądze) – zapłata otrzymana za zdradę	Jidášský groš (mzda, odměna) – peněžní, nebo jiná hmotná odměna přijímaná jako úplatek za zradu, za zrádcofský čin
	Třicet stříbrných – peněžní nebo jiná hmotná odměna obdržená za zradu
Kosztuje to całą furę pieniędzy – wielką ilość, kupę	(Stojí to) hříšné (pěkné, těžké, velké) peníze – je to velmi drahé
Ładować (władować) w coś pieniądze – inwestować w coś pieniądze, unieruchamiać w czym kapitał	Strkat (vrážet, vrazil) do něčeho peníze – investovat do něčeho peníze
Mieć forsy jak lodu (piasku) – mieć dużo pieniędzy	Mít peněz jako želez (smetí, šlupek) – velmi mnoho
Mieć pieniądze do wyrzucenia – mieć nadmiar pieniędzy	Mocť penězi dláždit – být velmi, nadměrně bohatý, mít nadbytek peněz a nemuset úzkostlivě šetřit, moci jimi rozmařile plýtvat
Nie dać za coś złamanego szeląga (grosza) – oszacować coś jako bezwartościowe, negatywnie coś ocenić	Nestojí to ani za zlámanou grešli (groš) – za nic, je to bezcenné
Nie dać za kogoś (coś) nawet trzech groszy – ktoś (coś) jest całkowicie pozbawione wartości, oszacować coś jako bezwartościowe	Nestojí to ani za zlámanou grešli (groš) – za nic, je to bezcenné
Nie śmierdzieć groszem – nie mieć pieniędzy, być biednym, niezamożnym	Být bez groše (koruny, krejcaru) – nemít žádné peníze, být nemajetný
Pieniądze leżą na bruku (ulicy) – łatwo je zdobyć	
Pieniądze (majątek) przepadają – idą na	Peníze jsou v tahu – jsou nenávratně

marne, zostają stracone	pryč
	Peníze se rozkutálely – jsou tatam
Peníadze się kogoś nie trzymają – ktoś nie potrafi oszczędzać	Peníze se u někoho neohřejí (nedrží se ho) – je rozhazovačný, neumí hospodařit s penězi
Peníadze wychodzą (rozchodzą się) (szybko jak dym) – są wydawane	Peníze vyletěly (vylítaly) komínem – jsou utraceny
Prać (brudne) pieniądze – prowadzić nieuczciwe interesy, które mają zalegalizować bezprawnie zdobyte pieniądze	
Robić (zrobić) pieniądze (kasę, forszę, szmal) – zarabiać dużo pieniędzy	Hrabat peníze – chamtivě usilovat o velký zisk a stále hromadit své peníze, jmění
Rozrzucać pieniądze (pełnymi) garściami – rozdawać, szafować pieniędzmi	Roztočit (rozházet) peníze – utratit zbůhdarma
Siedzieć (leżeć, spać) na pieniądzach (skarbach, tysiącach, milionach) – być bardzo bogatym	Topit se v penězích – mít jich velmi mnoho
Utopić pieniądze w czymś – ponieść stratę finansową w związku z jakimś przedsięwzięciem, zainwestować w coś dużą kwotę pieniędzy	
Wdowi grosz – niewielka suma pieniędzy ofiarowana komuś kosztem własnych wyręczeń	Vdoví (vdovský) groš – dar z mála
Wyciągnąć pieniądze (grosz, ostatni grosz) od kogoś (z sakiewki, z kieszeni) – łądzić pieniądze od kogoś, odbierać (uprzednio pożyczone)	Tahat z někoho peníze – mámit peníze
Wyjść z pieniędzmi – wydać pieniądze	Utratit něco do halíře – utratit určitý obnos
Wyłożyć pieniądze (gotówkę, ileś złotych, rubli) na stół – wydawać, asygnować	Muset sáhnout hluboko (hlouběji) do kapsy – mít velké výdaje, muset hodně

	platit
Wyrzucać pieniądze w błoto (za okno) – marnovać peníze, tracić bezsensownie peníze	Vyhodit (vyhazovat) peníze do vzduchu (do větru, oknem) – utrácet neúčelně
Za liche pieniądze (grosz) – za bardzo niską cenę lub opłatę	Mizerný groš (pár korun, krejcarů, halířů, šestáků) – malá, nepatrná částka peněz, bezvýznamná a zanedbatelná
Za psie pieniądze – bardzo tanio, za marną zapłatę	Koupit (prodat) něco za babku (za pár babek, za facku, za pár grošů) – velmi levně
Zarabiać grosz na groszu – we 100%	
Zarobić forsy jak lodu (piasku) – zarobić dużo pieniędzy, zrobić świetny interes	
Zbijać (zbić) forsy (kasę) – zarabiać duże pieniądze, dorobić się	
	Být (třást se) na korunu (peníze) jako čert na hříšnou duši – být chtivý peněz, lakomý
	Hříšné (mastné, nekřesťanské, těžké) peníze (prachy) – nepřiměřeně velká finanční částka nevhodně (zbytečně) vydaná za nějakou nedostatečnou protihodnotu, neúměrně vysoká částka za něco požadovaná
	Krvavé peníze (krvavá cena) – finanční prostředky těžce vydělané neb neúměrně vysoká finanční částka za něco požadovaná
	Nehledět (nekoukat) na (nějakou tu) korunu – nešetřit penězi, být šedrý
	Poslední halíř (groš, krejcar,

	koruna,vindra) – zbývající peněžní částka, popř. i jen peníze, po jejichž utracení zůstane člověk bez jakýchkoliv finančních prostředků
	Prašivé (prokleté, proklaté) peníze – finanční prostředky jako pomůcka sice nezbytně nutná k životu, k existenci člověka, ale opovrhovaná, obtížně získávaná, v nedostatečném množství

Działania gospodarcze, sprawy finansowe

Brać (dostawać) na rękę (na czysto) – dostawać wypłatę	Brát (dostávat) na ruku – pobírat čistou mzdu v hotovosti
Czarny rynek – działania gospodarcze, handlowe w formie nielegalnej, potajemnej, nierozliczające się z urzędem skarbowym	Černý trh – nelegální Černý fond – (v soukromém prostředí, v instituci), částka peněz utajeně, popř. nelegálně shromážděná a určená na tajné, popř. nelegální výdaje
Gorączka złota – poszukiwanie cennego kruszcu	Zlatá horečka (zlaté opojení) – honba za ziskem
Iść (pójść) pod młotek – być wystawionym na licytację, sprzedawać coś na licytacji	Dát něco na buben – dát něco do aukce
Pożyczyć komuś na wieczne nieoddanie – pożyczyć z góry zakładając, że się nie odda albo nie odbierze pożyczki lub rzeczy pożyczonej	Půjčit někomu na věčnou oplátku – půjčení peněz i věcí s vědomím, že je nikdy nedostaneme zpět
Siedzieć na jednej gaży (pensji, poborach) – mieć tę samą pensję	
Studnia (worek, beczka, skarbonka) bez	Mrtvý kapitál – neproduktivní neužitečná

dna – coś co pochłania dużo pieniędzy i nie przynosi oczekiwanych rezultatów	hodnota neposkytující žádný zisk, prospěch
Wręczyć (dać) komuś napiwek – dodatek do opłaty	Dát někomu od cesty – dát spropitné
	Nechat si něco od cesty – nechat si zbytek peněz jako odměnu za nějaké služby
Wyjść na czysto – nie ponieść żadnej straty, ale też nic nie zyskać	
Zdzierać (zadrzeć, drzeć) skórę z kogoś – wyzyskiwać kogoś materialnie	Hospodařit do své kapsy – obohacovat se z cizího
Zrobić kasę (o sztuce, filmie, widowisku) – przynieść dochód	
	Čistý zisk – částka, která po odečtení nákladů a provozních výloh zbývá jako kladný finanční výsledek nějaké činnosti
	Někoho svrbí ruka – tuší, že dostane peníze
	Železná kráva – dlouhodobé, trvalé finanční zatížení jako obtížné břemeno

Miara

Nadmiar, duža ilość

Bez końca (bez liku) – bardzo długo, nieustannie	Bez přestání – bez přerušení, ustavičně, stále
	V jednom tahu – např. lhát, nepřetržitě, bez ustání
Być wzruszony (przejęty) do łez – bardzo mocno	(Být) dojatý až k slzám - silně
Co krok – bardzo często	Na každém kroku – všude a stále
Coś pęka w szwach – coś jest przepełnione, zatłoczone	Praskat ve švech – něco je úplně plné
Coś wychodzi (wylazi) komuś nosem (uszami, bokiem) – ktoś ma czegoś dość	
Daleko idący – korzystniejszy, poważniejszy, ważniejszy w skutkach, o dużym zasięgu	
Do kości (do szpiku kości) – zupełnie do głębi, całkowicie	Až do morku kostí – velmi hluboce
	Cítit něco až v útrokách – velice intenzivně, do hloubky
	Nemít kouska (špetka zdravého) rozumu (citu) – ani trochu
Do naglej krwi – za dużo, w nadmiarze	Do značné míry (ve značné míře) – hodně, silně
Do sądnego dnia – bardzo długo, w nieskończoności	(Čekat) do soudného dne – velmi dlouho
Dužo przejść – doświadczyć wielu ciężkich przeżyć	
Ile dusza zapagnie – tak dużo, jak się da, bez ograniczeń	V hojné (nemalé, netušené) míře – velké množství něčeho
Ile wlezie – tak dużo, jak tylko się da	Dobrá míra – tolik množství, kolik náleží, popř. i více

Jak grzyby po deszczu – bardzo szybko, nieoczekiwanie, w dużej ilości (pojawić się, rosnać, mnożyć się)	Jako houby po dešti – velmi rychle
Jak na dłoni – bardzo dokładnie, wyraźnie	(Být) jako na dlani – dobře, pěkně viditelné
Jak okiem sięgać – tak daleko, ile można dostrzec, wokół, dookoła	Kam oko dohlédne – o něčem viditelném po celém obzoru
Kawał drogi – bardzo daleko, duża odległość	Až na konec (kraj) světa – velmi daleko, do dalekých zemí
Końska dawka (kuracja) – duża dawka lekarstwa, przewyższająca zwykłe stosowanie:	(To je) dávka jako pro koně (vola) (koňská dávka) – neobyčejně silná dávka léků
Ktoś omal nie wyskoczył ze skóry – być bardzo przejętym, poruszonym, bardzo czegoś chcieć	Málem vyletět (div nevyletět) z kůže – velmi se rozčílit
Ktoś (o) mało nóg nie połamie – biegnie bardzo szybko, bardzo się spieszy:	Jedním dechem – rychle a bez přerušení
	Na plné obrátky – velmi intenzivně
Lwia część czegoś – znaczna, większa część czegoś	
(Mieć) całą furę (czegoś) – dużo:	Mít fůru (dětí, peněz, práce, času) – hodně
Mieć kogoś (czegoś) po dziurki (powyżej dziurek) w nosie (powyżej uszu) – mieć kogoś dosyć, posiadać coś w nadmiarze, mieć czegoś za dużo	Mít něčeho nad hlavu (až na vrch hlavy) – velmi mnoho
	Být v něčem (namočený) až po krk (spadnout do něčeho až po krk) – být zapletený do velkých nepříjemností
Mieć czegoś potąd – mieć coś w nadmiarze	Mít co hrdlo ráčí – všeho hojnost
	Mít něčeho habaděj (až do aleluja) – mít něčeho nadbytek
(Mieć) Matuzalemowe lata (wiek) – książk. późna starość	(Být) starý jako Metuzalém – velmi starý

Na dużą (większą) skalę – w dużym (większym zakresie), w wielkich rozmiarach, z rozmachem	Na nejvyšší míru (do nejvyšší míry, nejvyšší měrou) – maximální stupeň, nanejvýš
Na wołowej skórce by nie spisał - czegoś jest bardzo dużo, nadmiar	
Pełną garścią (pełnymi garściami) – bez ograniczeń, w obfitości, w dużych ilościach	Plnými hrstmi – nenasytně, ve velkém množství
Pić (chlonać) coś jak gąbka – przyswajać sobie, wchłaniać coś w siebie intensywnie	
Przemoknąć do (suchej) nitki (nie została na nim ani jedna sucha nitka) – całkowicie, do ostatka	Promoknout (až) na kůži (do poslední nitky, nezůstala na něm nitka suchá) - úplně
Spalić się doszczętnie (na popiół) – całkowicie	Shořet na troud - úplně
Z hakiem – z zapasem, nadmiarem, ponad	Na nejvyšší míru (do nejvyšší míry, nejvyšší měrou) – maximální stupeň, nanejvýš
	Od hlavy až k patě – při posuzování zevnějšku někoho, zdůrazňuje okolnost, že jde o celý zevnějšek, že jde též o prohlídku zevrubnou
	Být něčemu na hony vzdálen – velice

Brak, mała ilość

Ani śladu – wcale, w ogóle	Ani za mák – vůbec ne
Ani (ni) w ząb – wcale, w ogóle, zupełnie – zwykle z czasownikami: nie rozumieć, nie znać itp.	
(Ani, jak) na lekarstwo – wcale, w ogóle, ani trochę, bardzo mało	Je toho dvakrát do huby – velmi málo
	Mít něčeho po čertech málo – velmi málo
Być (rzadkim) gościem w (we własnym) domu – bardzo mało przebywać we	(Být) doma jen hostem – velmi zřídka

własnym domu	
(Być) w zasięgu ręki – bardzo blisko, łatwo dostępnym	(Být) na dosah ruky - blízko
Figa s makiem – pot. nic, nic z tego	
Guzik (z pętelką) – wielkie nic	
Kropla w morzu czegoś – niewystarczająca ilość czegoś	(Být) jako kapka v moři – nepatrný a ztracený
Na małą (mniejszą) skalę – w małym (mniejszym) zakresie, w niewielkim wymiarze, w pomniejszeniu	
Na wyciągnięcie ręki – bardzo blisko	Mít něco na dosah ruky (u ruky) – velmi blízko
Nie ma w tym za grosz (ani źdźbła) prawdy – mało, trochę, wcale nic	Není v tom ani za mák pravdy – ani trochu
Nie mieć (zielonego) pojęcia o czymś – nic nie wiedzieć, nic nie umieć	Vědět starou bačkoru (belu) – nevědět vůbec nic
	Znát něco (jen) z rychíku – jen velmi zběžně, povrchně
Nie widać ani na krok (świata nie widać) – jest ciemno, jest mgła	Není vidět (ani) na krok – je úplná tma
O rzut kamieniem – bardzo blisko, niedaleko	(Je to) co by kamenem dohodil – velmi blízko
O włos – o małą ilość	(Být) o chlup (menší, větší) – nepatrně, o něco málo
	O hlavu (větší, menší) – při srovnání dvou lidí z hlediska jejich tělesné výšky, převyšující druhého
Pod nosem (bokiem) – w pobliżu, blisko	(Je to) co by kamenem dohodil – velmi blízko
Pod ręką – na wyciągnięcie ręki, bardzo blisko	
Policzyć (zliczyć) kogoś (coś) na palcach (jednej ręki) – kogoś, czegoś jest bardzo	Spočítat na prstech jedné ruky – něčeho

mało	je velmi málo
(Robić co, uczyć się, opowiadać itp.) po lebkach – pobieżnie, powierzchownie, niedokładnie	
Starczyć na jeden ząb – trochę nasycić, być w niewielkiej ilości	
Tyle, co brudu za paznokciem – pot. bardzo mało, prawie nic	Ani co se za nehet vejde (vleze) – ani trochu
Tyle, co kot napłakał – pot. niewiele, prawie nic	

Intensywność

Bez pamięci – szalenie, z całej duszy	Vkládat (vložit) do něčeho celé své srdce – věnovat se něčemu nadšeně, se zápalem
Bez reszty – całkowicie, zupełnie, wyłącznie	
Całą duszą (z całej duszy, z głębi duszy) – z całych sił, bardzo	Do (z) hloubi duše (z duše) – např. nenávidět apod., nesmírně
Całą (pełną) parą – z największą możliwą szybkością	Plnou parou – velmi intenzivně, s vervou
Całym sercem (z całego serca) – z całych sił, bardzo, z zaangażowaniem	Celým srdcem (z celého srdce, z hloubi srdce) – horoucně, opravdově
Co chwilę (co chwila) – w krótkich odstępach czasu, raz po raz	Každou chvíli (každým okamžikem) – velmi často
Co (ile) sił w nogach – bardzo szybko	Co mu nohy stačí – co nejrychleji
Do ostatniej kropli – do dna, całkowicie, zupełnie	Do poslední kapky – až do úplného konce
Do ostatniej kropli krwi – do końca, dopóki starczy sił i życia, do śmierci	Do poslední kapky krve- s vynaložením všech vlastních sil, s houževnatostí a vytrvalostí až do ztráty vlastního života
Do pewnego stopnia (w pewnej mierze) – częściowo	Do jisté míry – omezuje stupeň příslušné činnosti, zčásti
	S mírou – v přiměřeném množství, rozsahu
Do upadłego – do kresu sił, do	Do poslední chvíle (do posledního

wyczerpania wszystkich środków	okamžiku) – až do určitého časového limitu, do konce života, do smrti
Do utraty tchu – do utraty sil, bardzo długo, zapalczywie	Do posledního dechu – až do smrti
Krzyczeć (drzeć się) na cały głos – bardzo głośno	Křičet (řvát) na celé kolo – ze všech sil
	(Zpívali) až se hory zelenaly – velmi hlasitě, s vervou
	Z plna hrdla – hlučným hlasem, naplno, bez zábran
(Myšleć o czymś) dniem i nocą – bez ustania, bez przerwy	Myslet na něco vstávaje lehaje - nepřetržitě
	Ve dne v noci – nepřetržitě a po celou denní i noční dobu, neustále, nepřetržitě
	Den co den – opakovaně a dlouhodobě, každý den
	Kudy chodí, tudy ... - bez přestání
Nad podziw – niezmiernie, nieprawdopodobnie	
Nad wszystko w (na) świecie – bardzo	Nade vše na světě – nejvíc ze všeho
Nad wyraz – w bardzo dużym stopniu	
Nad życie – bardzo, ponad wszystko	
Ni mniej, ni więcej – uwydatnienie niezwykłości, niespodziewanego charakteru czegoś, dokładnie tak!	
Ni stąd, ni zowąd – nagle, nieoczekiwane, bez uprzedzenia	
O niebo – o wiele	
(Pracować) do siódmych potów – ze wszystkich sił, do całkowitego zmęczenia	Až do roztrhání těla – s maximálním vypětím, až do úplného vyčerpání
(Pracować, poruszać się) na (małych, wolnych, wysokich, dużych, pełnych) obrotach –techn. (o silnikach, maszynach, pojazdach poruszanych silnikami) działać, poruszać się itp.	Pracovat na plné obrátky – velmi intenzivně

wolno, szybko	
(Pracować) w świątek i (czy) piątek – zarówno w dzień powszedni, jak i w święto, jednakowo przez wszystkie dni w tygodniu	Pracovat svátek nesvátek – stále, bez přerušení
(Raz) od wielkiego dzwonu – bardzo rzadko	Jednou za uherský rok (měsíc) – (nežádoucně) zřídka, vlastně nikdy
Rękami i nogami – z całych sił	
Sięgać zenitu – osiągnąć maksymalne nasilenie, największą intensywność	
Szerzyć się jak morowa zaraza (jak ogień, jak pożar) – bardzo szybko	Šířit se jako mor – velmi rychle
W każdym calu – w pełni, całkowicie, od początku do końca, pod każdym względem	
Z całej duszy – szczerze, serdecznie	Celým srdcem (z celého srdce, z hloubi srdce) – horoucně, opravdově
Z całych sił – z zaangażowaniem, z dużym wysiłkiem	Vší silou (ze všech sil) – s využitím veškeré energie, síly
Za dwóch – bardzo dużo, w dużych ilościach	
Za dziesięciu – bardzo dużo, w dużych ilościach	
Za wszelką cenę – wszelkimi metodami	Za každou cenu – bez ohledu na skutečnou hodnotu, s cílem něčeho dosáhnout, něco provést bez ohledu na okolnosti, předpoklady, důsledky
Za wszystkie czasy – bardzo dobrze, jak rzadko kiedy	
Ze všech miar – całkowicie	Vrchovatou měrou – vysoký stupeň, velmi nadmíru
Znać każdy kąt czegoś – bardzo dobrze, do szczegółów	Znát každý kout – velmi dobře, do detailů